...పి ॥ ౩౬ ॥ జ్ఞాతం రామ తవోదన్తం భూతం భావి చ యత్పునః । జానామి త్వాం పరాత్మానం మాయయా కార్యమానుషమ్ ॥ ౩౭ ॥ యదర్థమవతీర్ణోఽసి ప్రార్థితో బ్రహ్మణా పురా । యదర్థం వనవాసస్తే యత్కరిష్యసి వై పురః ॥ ౩౮ ॥ జానామి జ్ఞానదృష్ట్యాహం జాతమన్యద్ధి పావనాత్ । ఇతః పరం త్వామహం వక్ష్యే కృతార్థోఽహం రఘూత్తమ ॥ ౩౯ ॥ యస్త్వాం పశ్యామి కాకుత్స్థం పురుషం ప్రకృతేః పరమ్ । రామస్తు ముదితః ప్రాహ సీతాలక్ష్మణసంయుతః । అనుగ్రాహ్యాస్త్వయా బ్రహ్మన్ వయం పుత్రా ఇవ బాంధవాః ॥ ౪౦½ ॥ ఇతి సంభావ్య తే సర్వే ఉషిత్వా మునిసత్తమే । ప్రాతరుత్థాయ యమునాముత్తీర్య మునిదారకైః । కృత్వా ప్లవేన మునినా దృష్టమార్గేణ రాఘవః । ప్రయయౌ చిత్రకూటాద్రిం వాల్మీకేర్యత్ర చాశ్రమః ॥ ౪౧½ ॥ గత్వా రామోఽథ వాల్మీకేరాశ్రమం ఋషిసంకులమ్ । నానామృగద్విజాకీర్ణం నిత్యపుష్పఫలాకులమ్ ॥ ౪౩½ ॥ తత్ర దృష్ట్వా సమాసీనం వాల్మీకిం మునిసత్తమమ్ । ననామ శిరసా రామో లక్ష్మణేన చ సీతయా ॥ ౪౪½ ॥ దృష్ట్వా రామం రమానాథం వాల్మీకిర్లోకసుందరమ్ । జానకీలక్ష్మణోపేతం జటాముకుటమండితమ్ ॥ కందర్పసదృశాకారం కమనీయాంబుజేక్షణమ్ ॥ ౪౬ ॥ దృష్ట్వైవ సహసోత్థాయ విస్మయానిమిషేక్షణః । ఆలింగ్య పరమానందం రామం హర్షాశ్రులోచనః ॥ ౪౭ ॥ పూజయిత్వా జగత్పూజ్యం భక్త్యార్ఘ్యాదిభిరాదృతః । ఫలమూలైః స్వమధురైర్భోజయిత్వా చ లాలితః ॥ ౪౮ ॥ రాఘవః ప్రాంజలిః ప్రాహ వాల్మీకిం వినయాన్వితః । పితురాజ్ఞాం పురస్కృత్య దండకానాగతా వయమ్ ॥ ౪౯ ॥ భవంతో యది జానంతి కిం వక్ష్యామోఽత్ర కారణమ్ । యత్ర మే సుఖవాసాయ భవేత్స్థానం వదస్వ తత్ ॥ ౫౦ ॥ సీతయా సహితః కాలం కంచిత్తత్ర నయామ్యహమ్ । ఇత్యుక్తో రాఘవేణాసౌ మునిః సస్మితమబ్రవీత్ ॥ ౫౧ ॥ త్వమేవ సర్వలోకానాం నివాసస్థానముత్తమమ్ । తవాపి సర్వభూతాని నివాససదనాని హి ॥ ౫౨ ॥ ఏవం సాధారణం స్థానముక్తం తే రఘునందన । సీతయా సహితస్యేతి విశేషం పృచ్ఛతస్తవ ॥ ౫౩ ॥ తద్వక్ష్యామి రఘుశ్రేష్ఠ యత్తే నియతమందిరమ్ । శాంతానాం సమదృష్టీనామద్వేష్టౄణాం చ జంతూ

మానే ॥ ౩౬ ॥ జ్ఞాతం రామ తవోద్యత్తు భూతం చాగామికం చ యత్ । జానామి త్వాం పరాత్మానం మాయయా కా
ర్యమానుషమ్ ॥ ౩౭ ॥ యదర్థమవతీర్ణోసి ప్రార్థితో బ్రహ్మణా పురా । యదర్థం వనవాసస్తే యచ్చ కర్తాసి వై పరః ॥
౩౮ ॥ జానామి జ్ఞానదృష్ట్యాహం కాలయోగ్యాదుపాసనాత్ । ఇతః పరం త్వాం కిం వక్ష్యే కృతార్థోహం రఘూత్త
మ ॥ ౩౯ ॥ యస్త్వాం పశ్యామి కాకుత్స్థం పురుషం ప్రకృతేః పరమ్ । రామస్తమభివాద్యాహ సీతాలక్ష్మణసంయుతః ।
అనుగ్రాహ్యాస్త్వయా బ్రహ్మన్ సర్వదా తు ప్రియచారిణః ॥ ౪౦ ॥ ఇతి సంభాష్య తేన్యోన్యముషిత్వా మునిసన్నిధౌ ।
ప్రాతరుత్థాయ యమునాముత్తీర్య మునిదారకైః । కృతోడుపేన మునినా దృష్టమార్గేణ రాఘవః । ప్రయయౌ చిత్ర
కూటాద్రిం వాల్మీకేర్యత్ర చాశ్రమః ॥ ౪౨ ॥ గత్వా రామోథ వాల్మీకేరాశ్రమం ఋషిసంకులమ్ । నానామృగద్విజా
కీర్ణం నిత్యపుష్పఫలాకులమ్ ॥ ౪౩ ॥ తత్ర దృష్ట్వా సమాసీనం వాల్మీకిం మునిసత్తమమ్ । ననామ శిరసా రామో లక్ష్మ
ణేన చ సీతయా ॥ ౪౪ ॥ దృష్ట్వా రామం రమానాథం వాల్మీకిర్లోకసుందరమ్ । జానకీలక్ష్మణోపేతం జ
టాముకుటమండితమ్ ॥ కందర్పసదృశాకారం కమనీయాంబుజేక్షణమ్ ॥ ౪౬ ॥ దృష్ట్వైవ సహసోత్థాయ విస్మయానిమి
షేక్షణః । ఆలింగ్య పరమానందో రామం హర్షాశ్రులోచనః ॥ ౪౭ ॥ పూజయిత్వా జగత్పూజ్యం భక్త్యార్ఘ్యాదిభిరాదృ
తః । ఫలమూలైః స్వమధురైర్భోజయిత్వా చ లాలితః ॥ ౪౮ ॥ రాఘవః ప్రాంజలిః ప్రాహ వాల్మీకిం వినయాన్వితః । పితు
రాజ్ఞాం పురస్కృత్య దండకానాగతా వయమ్ ॥ ౪౯ ॥ భవంతో యది జానంతి కిం వక్ష్యామోత్ర కారణమ్ । యత్ర
మే సుఖవాసాయ భవేత్స్థానం వదస్వ తత్ ॥ ౫౦ ॥ సీతయా సహితః కాలం కంచిత్తత్ర నయామ్యహమ్ । ఇత్యు
క్తో రాఘవేణాసౌ మునిః సస్మితమబ్రవీత్ ॥ ౫౧ ॥ త్వమేవ సర్వలోకానాం నివాసస్థానముత్తమమ్ ॥ తవాపి సర్వ
భూతాని నివాససదనాని హి ॥ ౫౨ ॥ ఏవం సాధారణం స్థానముక్తం తే రఘునందన । సీతయా సహితస్యేతి విశేషం పృ
చ్ఛతస్తవ ॥ ౫౩ ॥ తద్వక్ష్యామి రఘుశ్రేష్ఠ యత్తే నియతమందిరమ్ । శాంతానాం సమదృష్టీనామద్వేష్టౄణాం చ జంతుషు

స్తుతః । త్వామేవ భజతాం నిత్యం హృదయం తేఽధివాసగృహమ్ ॥ ౫౫ ॥ ధర్మాధర్మాన్ పరిత్యజ్య త్వామేవ భజతోఽనిశమ్ ।
సీతయా సహ తే రామ తస్య హృత్సుఖమన్దిరమ్ ॥ ౫౬ ॥ త్వన్మన్త్రజాపకో యస్తు త్వామేవ శరణం గతః । నిర్ద్వ
న్ద్వో నిఃస్పృహస్తస్య హృదయం తే సుమన్దిరమ్ ॥ ౫౭ ॥ నిరహంకారిణః శాన్తా యే రాగద్వేషవర్జితాః । సమలోష్టాశ్మ
కనకాస్తేషాం తే హృదయం గృహమ్ ॥ ౫౮ ॥ త్వయి దత్తమనోబుద్ధిర్యస్సన్తుష్టస్సదా భవేత్ । త్వయి సంన్యస్త
కర్మాణస్తన్మనస్తే శుభం గృహమ్ ॥ ౫౯ ॥ యో న ద్వేష్ట్యప్రియం ప్రాప్య ప్రియం ప్రాప్య న హృష్యతి । సర్వం
మాయేతి నిశ్చిత్య త్వాం భజేత్తన్మనో గృహమ్ ॥ ౬౦ ॥ షడ్భావాదివికారాన్యో దేహే పశ్యతి నాత్మని । క్షుత్తృట్
సుఖం భయం దుఃఖం ప్రాణబుద్ధ్యోర్నిరీక్షతే । సంసారధర్మనిర్ముక్తస్తస్య తే మానసం గృహమ్ ॥ ౬౧ ॥ పశ్యన్తి
యే సర్వగుహాశయస్థం త్వాం చిద్ఘనం సత్యమనన్తమేకమ్ । అలేపకం సర్వగతం వరేణ్యం । తేషాం హృదబ్జే స
హ సీతయా వస ॥ ౬౨ ॥ నిరన్తరాభ్యాసదృఢీకృతాత్మనాం త్వత్పాదసేవాపరినిష్ఠితానామ్ । త్వన్నామకీర్త్యా
హతకల్మషాణాం సీతాసమేతస్య గృహం హృదబ్జే ॥ ౬౩ ॥ రామ త్వన్నామమహిమా వర్ణ్యతే కేన వా కథమ్ ।
యత్ప్రభావాదహం రామ బ్రహ్మర్షిత్వమవాప్తవాన్ ॥ ౬౪ ॥ అహం పురా కిరాతేషు కిరాతైస్సహ వర్ధితః । జన్మ
మాత్రద్విజత్వం మే శూద్రాచారరతస్సదా ॥ ౬౫ ॥ శూద్రాయాం బహవః పుత్రా ఉత్పన్నా మేఽజితాత్మనః । తత
శ్చోరైశ్చ సఙ్గమ్య చోరోఽహమభవం పురా ॥ ౬౬ ॥ ధనుర్బాణధరో నిత్యం జీవానామన్తకోపమః ॥ ౬౭ ॥ ఏకదా
మునయస్సప్త దృష్టా మహతి కాననే । సాక్షాత్ స్వయా ప్రకాశన్తో జ్వలనార్కసమప్రభాః ॥ ౬౮ ॥ తానన్వధావం లో
భేన తేషాం సర్వపరిచ్ఛదాన్ । గ్రహీతుకామస్తత్రాహం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రువమ్ । దృష్ట్వా మాం మునయోఽపృచ్ఛ
న్కిమాయాసి ద్విజాధమ ॥ ౬౯ ॥ అహం తానబ్రువం కించిదాదాతుం మునిసత్తమాః । పుత్రదారాదయస్సన్తి
బహవో మే బుభుక్షితాః ॥ ౭౦ ॥ తేషాం సంరక్షణార్థాయ చరామి గిరికాననే ॥ ౭౧ ॥ తతో మామూచురవ్యగ్రాః

పృచ్ఛ గత్వా కుటుమ్బకమ్ । యో యో మయా ప్రతిదినం క్రియతే పాపసంచయః । యూయం తద్భాగినః కిం వా నేతి వేతి పృథక్ పృథక్ ॥ ౭౩ ॥ వయం స్థాస్యామహే యావ దాగమిష్యసి నిశ్చయః ॥ ౭౪ ॥ తథేత్యుక్త్వా గృహం గత్వా మునిభిర్య దుదీరితమ్ । అపృచ్ఛం పుత్రదారాదీం స్తైరుక్తోఽహం రఘూత్తమ। పాపం తవైవ తత్సర్వం వయం తు ఫలభాగినః ॥ ౭౫ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా జాత నిర్వేదో విచార్య పునరాగమమ్ । మునయో యత్ర తిష్ఠన్తి కరుణా పూర్ణ మానసాః ॥ ౭౬ ॥ మునీనాం దర్శనాదేవ శుద్ధాన్తః కరణోఽభవమ్ । ధనురాదీన్పరిత్యజ్య దణ్డవత్పతితో ఽస్మ్యహమ్ ॥ ౭౭ ॥ రక్షధ్వం మాం మునిశ్రేష్ఠా గచ్ఛన్తం నిరయార్ణవమ్ । ఇత్యగ్రే పతితం దృష్ట్వా మా మూచు ర్మునిసత్తమాః ॥ ౭౮ ॥ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రం తే సఫల స్సత్సమాగమః ఉపదేక్ష్యామహే తుభ్యం కించిత్తేనైవ మోక్ష్యసే। పరస్పరం సమాలోచ్య దుర్వృత్తోఽయం ద్విజాధమః ॥ ౭౯ ॥ ఉపేక్ష్య ఏవ సద్వృత్తై స్తథాఽపి శరణం గతః । రక్షణీయః ప్రయత్నేన మోక్షమార్గోపదేశతః ॥ ౮౦ ॥ ఇత్యుక్త్వా రామ తేనామ వ్యత్యస్తాక్షరపూర్వకమ్ ॥ ఏకాగ్ర మనసాఽత్రైవ మరేతి జప సర్వదా ॥ ౮౧ ॥ ఆగచ్ఛామః పునర్యావత్తావ దుక్తం సదా జప । ఇత్యుక్త్వా ప్రయయు స్సర్వే మునయో దివ్యదర్శనాః ॥ ౮౨ ॥ అహం యథోపదిష్టం తై స్తథాఽకరవ మఞ్జసా । జప న్నేకాగ్రమనసా బాహ్యం విస్మృతవానహమ్ ॥ ౮౩ ॥ ఏవం బహుతిథే కాలే గతే నిశ్చలరూపిణః । సర్వ సఙ్గ విహీనస్య వల్మీకోఽభూన్మమోపరి ॥ ౮౪ ॥ తతో యుగసహస్రాన్తే ఋషయః పున రాగమన్ మా మూచు ర్నిష్క్రమస్వేతి తచ్ఛ్రుత్వా తూర్ణ ముత్థితః ॥ ౮౫ ॥ వల్మీకాన్నిర్గత శ్చాహం నీహారా దివ భాస్కరః ॥ ౮౬ ॥ మా మప్యాహుర్మునిగణా వాల్మీకి స్త్వం మునీశ్వర। వల్మీకాత్సంభవో యస్మా ద్ద్వితీయం జన్మ తేఽభవత్ । ఇత్యుక్త్వా తే యయుర్దివ్యగతిం రఘుకులోత్తమ ॥ ౮౭ ॥ అహం తే రామనామ్నశ్చ ప్రభావా దీదృశోఽభవమ్ ॥ ౮౮ ॥ అద్య సాక్షా త్ప్రపశ్యామి స సీతం లక్ష్మణేనచ । రామం త్వామేవ నేత్రాభ్యాం త్వాం ముక్తోనాత్ర సంశయః అగచ్ఛ రామ భద్రం తే స్థలం తై దర్శయా మ్యహమ్ ॥ ౮౯ ॥ ఏవ ముక్త్వా

మునిశ్శ్రీమాన్ లక్ష్మణేన సమన్వితః । శిష్యైః పరివృతో గత్వా మధ్యే పర్వతగఙ్గయోః ॥ ౮౯ ॥ తత్ర శాలాం సువిస్తీ
ర్ణాం కారయామాస వాసభూః ప్రాక్పశ్చిమం దక్షిణోదక్ శోభనం మందిరద్వయమ్ । జానక్యా సహితో రామో
లక్ష్మణేన సమన్వితః ॥ ౯౦ ॥ తత్ర తే దేవ సదృశా హ్యవసన్ భవనోత్తమే ॥ ౯౧ ॥ వాల్మీకినా తత్ర సుపూజితోఽ
యం । రామస్ససీతస్సహలక్ష్మణేన । దేవైర్మునీన్ద్రైస్సహితో ముదాఽఽస్తే । స్వర్గే యథా దేవపతిస్సశచ్యా ॥ ౯౨ ॥

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వర సంవాదే, అయోధ్యాకాణ్డే, షష్ఠస్సర్గః.

సుమన్త్రోఽపి తదాఽయోధ్యాం దినాన్తే ప్రవివేశహ । వస్త్రేణ ముఖమాచ్ఛాద్య బాష్పాకులిత లోచనః ॥ ౧ ॥
బహిరేవ రథం స్థాప్య రాజానం ద్రష్టుమాయయౌ । జయశబ్దేన రాజానం స్తుత్వా తం ప్రణనామహ ॥ ౨ ॥ తతో రా
జా నమన్తం తం సుమన్త్రం విహ్వలోఽబ్రవీత్ ॥ సుమన్త్ర రామః క్వాస్తే సీతయా లక్ష్మణేనచ ॥ ౩ ॥ కుత్ర త్య
క్త స్త్వయా రామః కిం మాం పాపిన మబ్రవీత్ । సీతా వా లక్ష్మణో వాఽపి నిర్దయం మాం కిమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ హా రా
మ సద్గుణనిధే హా సీతే ప్రియవాదిని । దుఃఖార్ణవే నిమగ్నం మాం మ్రియమాణం నపశ్యసి ॥ ౫ ॥ విలప్యైవం చిరం
రాజా నిమగ్నో దుఃఖసాగరే । ఏవం మన్త్రీ రుదన్తం తం ప్రాఞ్జలి ర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ రామస్సీతా చ సౌమిత్రి ర్మ
యా నీతా రథేన తే । శృఙ్గబేరపురాభ్యాశే గఙ్గాకూలే వ్యవస్థితాః ॥ ౭ ॥ గుహేన కిఞ్చిదానీతం ఫలమూలాదికం చ
యత్ । స్పృష్ట్వా హస్తేన సంప్రీత్యా నాగ్రహీ ద్విససర్జ తత్ ॥ ౮ ॥ వటక్షీరం సమానాయ్య గుహేన రఘునన్దనః । జ
టాముకుటమాబధ్య మామాహ నృపతే స్స్వయమ్ ॥ ౯ ॥ సుమన్త్ర బ్రూహి రాజానం శోకస్తేఽస్తు న మత్కృతే । సా
కేతాదధికం సౌఖ్యం విపినే నో భవిష్యతి ॥ ౧౦ ॥ మాతుర్మే వన్దనం బ్రూహి శోకం త్యజతు మత్కృతే । ఆశ్వాస
యతు రాజానం వృద్ధం శోక పరిప్లుతమ్ ॥ ౧౧ ॥ సీతా చాశ్రుపరీతాక్షీ మామాహ నృపసత్తమ । దుఃఖగద్గదయా
వాచా రామం కిఞ్చి దవేక్షతీ ॥ ౧౨ ॥ సాష్టాఙ్గం ప్రణిపాతం మే బ్రూహి శ్వశ్ర్వోః పదామ్బుజే । ఇతి ప్రరుదతీ సీతా

అధ్యాత్మరామాయణే అయోధ్యాకాండే సప్తమస్సర్గః.

గతాశం చిరదాదృష్టిః ॥ ౧౩ ॥ తతస్స్నేహకృషి పతితా షాడ్నావ మారుసుహృత్స్వతః । యావద్గఙ్గాంసముత్తీర్య గతా స్తా
వదహం స్థితః ॥ ౧౪ ॥ తతో దుఃఖేన మహతా పునరేవాహ మాగతః । తతో రుదంతీ కౌసల్యా రాజాన మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧౫ ॥ కైకేయ్యై ప్రియభార్యాయై ప్రసన్నో దత్తవాన్వరమ్ । త్వం రాజ్యం దేహి భక్తాయ మత్పుత్రః కిం వివా
సితః ॥ ౧౬ ॥ కృతం త్వయైవ తత్సర్వ మిదానీం కిం ను రోదిషి । కౌసల్యావచనం శ్రుత్వా క్షతే స్పృష్ట ఇవాగ్నినా ॥
౧౭ ॥ పునశ్శోకాశ్రుపూర్ణాక్షః కౌసల్యా మిద మబ్రవీత్ । దుఃఖేన మ్రియమాణం మాం కిం పున ర్దుఃఖయస్యలమ్ ॥
౧౮ ॥ ఇదానీ మేవ మే ప్రాణా ఉత్క్రమిష్యంతి నిశ్చయః । శప్తోఽహం బాల్యభావేన కేనచి న్మునినా పురా ॥ ౧౯ ॥
పురాహం యౌవనే దృప్తశ్చాపబాణధరో నిశి । అచరం మృగయాసక్తో నద్యాస్తీరే మహావనే ॥ ౨౦ ॥ తత్రార్ధరాత్రి
సమయే మునిః కశ్చి త్తృషార్దితః । పిపాసార్దితయోః పిత్రో ర్జల మానేతు ముద్యతః । అపూరయజ్జలే కుమ్భం త
దా శబ్దోఽభవన్మహాన్ ॥ ౨౧ ॥ గజః పిబతి పానీయ మితి మత్వా మహానిశి । బాణం ధనుషి సంధాయ శబ్దవేధిన మక్షి
పమ్ ॥ ౨౨ ॥ హా హతోఽస్మీతి తత్రాభూ చ్ఛబ్దో మానుషసూచకః । కస్యాపి న కృతో దోషో మయా కేన హతో
విధే । ప్రతీక్షతే మాం మాతా చ పితా చ జలకాంక్షయా ॥ ౨౩ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా భయసంత్రస్తస్తత్రాగాం పౌరుషం
వచః ॥ ౨౪ ॥ శనైర్గత్వా కస్త్వం స్వామిన్ దశరథోఽస్మ్యహమ్ । అజానతా మయా విద్ధస్త్వం తు మహా
సే మాం మునే ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా పాదయో స్తస్య పతితో గద్గదాక్షరః । తదా మా మాహ స ముని ర్మా భైషీ ర్నృ
ప సత్తమ ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మహత్యా స్పృశేన్న త్వాం వైశ్యోఽహం తాపసః స్థితః । పితరౌ మాం ప్రతీక్షేతే క్షుత్తృడ్భ్యాం
పరిపీడితౌ ॥ ౨౭ ॥ తయోస్త్వ ముదకం దేహి శీఘ్ర మేవా విచారయన్ । నోచేత్త్వాం భస్మసాత్కుర్యాత్ పితా మే
యది కుప్యతి ॥ ౨౮ ॥ జలం దత్త్వా తు తౌ నత్వా కృతం సర్వం నివేదయ । శల్యముద్ధర మే దేహాత్ప్రాణాం స్త్య
క్ష్యామి పీడితః ॥ ౨౯ ॥ ఇత్యుక్తో మునినా శీఘ్రం బాణ ముత్పాట్య దేహతః । సజలం కలశం ధృత్వా గతోఽహం య

త్రి దమ్పతీ । అతివృద్ధౌ పఙ్గ్వన్ధౌ శుశ్రూషా సా దినే దినే ॥ ౩౦ ॥ సాయంకాలే సరిలం గృహీత్వా ప్రతిదినే త్రికాల
గతః ॥ ౩౧ ॥ అనస్తంగతే కో వృద్ధౌ శోచన్తౌ తృట్పరిపీడితౌ । అహం ముని సుతం లోకం వా ధర్మం మాం కదాచిత్పరః ॥ ౩౨ ॥
ఇతి చిన్తావ్యాకులౌ తౌ మత్పాదయోర్గజం ధ్వనిమ్ । శ్రుత్వా పాపోఽహం పితా పుత్రేతి కిం విలప్యేతి కృతాఞ్జలిః ॥ ౩౩ ॥
దేహస్యైవ ... స్నుపానీయం పిబత్వమపి పుత్రక । ఇత్యేవం అహం ధీతాన్ సుతాశ్రమగతౌ తదా ॥ ౩౪ ॥
పాదయోః ప్రణిపత్యాహ సుబుద్ధి వినయాన్వితః । నాహం పుత్రస్తయోర్ధ్యాత రాజా దశరథోఽస్మ్యహమ్ ॥ ౩౫ ॥
పాపోఽహం మృగయాసక్తో రాత్రౌ మృగవిహింసకః । జలాన్తికే రాత్రౌ కుమ్భం స్థిత్వా జలగతం ధ్వనిమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రు
త్వాహం ... బాణం మయోత్సృష్టం । హాతోఽస్మీతి ధ్వనిం శ్రుత్వా భయాత్తత్రాహమాగతః ॥ ౩౭ ॥ ద
...పతితం దృష్ట్వాహం ముని దారకమ్ । భీతో గృహీత్వా తత్పాదౌ రక్షరక్షేతి చాబ్రువమ్ ॥ ౩౮ ॥ మా భైషీ
రితి మాం ప్రాహ బ్రహ్మహత్యా న యాస్యతే । మత్పితరౌ ... త్వరితం ప్రాప్య జలం దేహి ॥ ౩౯ ॥ ఇత్యుక్త్వా మ
మార తేన హృద్గతో ముని బాలకః । రక్షతాం మాం దయాయుక్తౌ యువాం మే శరణాగతమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఇతి పుత్రవధం శ్రుత్వా
దుఃఖార్తౌ విలప్య బహుశోఽబ్రవీత్ । పతితౌ నౌ సుతో యత్ర నయ తత్రాద్య లక్ష్మణ ॥ ౪౧ ॥ తతః సీతా సత్త్వరం తత్ర
మయా నీతౌ పృథగ్వనమ్ । స్పృష్ట్వా సుతం తౌ హస్తాభ్యాం బహుశోకవిలేపతుః ॥ ౪౨ ॥ హా హా పుత్రేతి మాతా పి
తా పుత్రేత్యేవ ప్రలాపతామ్ । జలం దేహీతి పుత్రేతి కిమర్థం న దదాస్యలమ్ ॥ ౪౩ ॥ తతో మయా ముహుశ్చితాం కృత్వా చితౌ
యథాగతే । మయా తత్ర చితా చిత్వా తత్ర తౌ నివేశితౌ ॥ తస్య పుత్రస్య ... దగ్ధాస్తే త్రిదివం యయుః ॥ ౪౪ ॥
తత్ర వృద్ధః పితా ఆహ త్వమప్యేవం భవిష్యసి । పుత్రశోకేన మరణం ప్రాప్స్యసే వచనాన్మమ ॥ ౪౫ ॥ ఇదానీం మమ
ప్రాప్తం శాపకాలోఽయం వారితః । ఇత్యుక్త్వా విలలాపాథ రాజా శోకసమాకులః ॥ ౪౬ ॥ హా రామ పుత్ర హా సీతే హా
లక్ష్మణ గుణాకర । త్వద్వియోగాదహం ప్రాప్తో మృత్యుం కైకేయిసంభవమ్ ॥ ౪౭ ॥ వదన్నేవం దశరథః ప్రాణాంస్త్య

స్త్వదివం గతః ॥ ౪౭ ॥ కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ తథాఽన్యా రాజయోషితః । చుక్రుశుశ్చ వినేదుశ్చ ఉరస్తాడనపూ
ర్వకమ్ ॥ ౪౮ ॥ వసిష్ఠః ప్రయయౌ తత్ర ప్రాతర్మంత్రిభిరావృతః । తైలద్రోణ్యాం దశరథం క్షిప్త్వా దూతానథా
బ్రవీత్ ॥ ౪౯ ॥ గచ్ఛత త్వరితం సాశ్వా యుధాజిన్నగరం ప్రతి । తత్రాస్తే భరతశ్శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నసహితః ప్ర
భుః ॥ ౫౦ ॥ ఉచ్యతాం భరతశ్శీఘ్రమాగచ్ఛేతి మమాజ్ఞయా । అయోధ్యాం ప్రతి రాజానం కైకేయీం చాపి పశ్య
తు ॥ ౫౧ ॥ ఇత్యుక్తాస్త్వరితం దూతా గత్వా భరతమాతులమ్ । యుధాజితం ప్రణమ్యోచు ర్భరతం సానుజం ప్రతి ॥ ౫౨ ॥
వసిష్ఠస్త్వాబ్రవీద్రాజన్ భరతస్సానుజః ప్రభుః । శీఘ్రమాగచ్ఛతు పురీమయోధ్యామవిచారయన్ ॥ ౫౩ ॥ ఇత్యా
జ్ఞప్తోఽథ భరతస్త్వరితం భయవిహ్వలః । ఆయయౌ గురుణాదిష్టస్సహ దూతైస్సహానుజః ॥ ౫౪ ॥ రాజ్ఞో వా రాఘవ
స్యాపి దుఃఖం కించిదుపస్థితమ్ । ఇతి చింతాపరో మార్గే చింతయన్నగరం యయౌ ॥ ౫౫ ॥ నగరం భ్రష్టలక్ష్మీకం జ
నసంబాధవర్జితమ్ । ఉత్సవైశ్చ పరిత్యక్తం దృష్ట్వా చింతాపరోఽభవత్ ॥ ౫౬ ॥ ప్రవిశ్య రాజభవనం రాజలక్ష్మీవి
వర్జితమ్ । అపశ్యత్కైకయీం తత్ర ఏకామేవాసనే స్థితామ్ । ననామ శిరసా పాదౌ మాతుర్భక్తిసమన్వితః ॥ ౫౭ ॥
ఆగతం భరతం దృష్ట్వా కైకేయీ ప్రేమసంభ్రమాత్ । ఉత్థాయాలింగ్య రభసాత్ స్వాంకమారోప్య సంస్థితా ॥
౫౯ ॥ మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ పప్రచ్ఛ కుశలం స్వకులస్య సా । పితా మే కుశలీ భ్రాతా మాతా చ శుభలక్షణా ॥ ౬౦ ॥
దిష్ట్యా త్వమద్య కుశలీ మయా దృష్టోఽసి పుత్రక । ఇతి పృష్టస్స భరతో మాత్రా చింతాకులేంద్రియః ॥ ౬౧ ॥ దూయ
మానేన మనసా మాతరం సమపృచ్ఛత । మాతః పితా మే కుత్రాస్తే ఏకా త్వమిహ సంస్థితా ॥ ౬౨ ॥ త్వయా వినా
న మే తాతః కదాచిద్రహసి స్థితః । ఇదానీం దృశ్యతే నైవ కుత్ర తిష్ఠతి మే వద ॥ ౬౩ ॥ అదృష్ట్వా పితరం మేఽద్య భయం
దుఃఖం చ జాయతే । అథాహ కైకయీ పుత్రం కిం దుఃఖేన తవానఘ ॥ ౬౪ ॥ యా గతిర్ధర్మశీలానామశ్వమేధాదియాజినామ్ ॥
తాం గతిం గతవానద్య పితా తే పితృవత్సల ॥ ౬౫ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా నిపపాతోర్వ్యాం భరతశ్శోకవిహ్వలః । హా తా

త క్వ గతోఽసి త్వం త్యక్త్వా మాం వృజినార్ణవే ॥ ౬౬ ॥ అసమర్ప్యైవ రామాయ రాజ్ఞే మాం క్వ గతోఽసి భోః । ఇతి విహ్వలితం పుత్రం పతితం ముక్తమూర్ధజమ్ ॥ ౬౭ ॥ ఉత్థాప్యామృజ్య నయనే కైకేయీ ప్రత్యభాషత । సమాశ్వసిహి భద్రం తే సర్వం సంపాదితం మయా ॥ ౬౮ ॥ తామాహ భరతస్తాతో మ్రియమాణః కిమబ్రవీత్ । తమాహ కైకేయీ దేవీ భరతం భయవర్జితా ॥ ౬౯ ॥ హా రామ రామ సీతేతి లక్ష్మణేతి పునః పునః । విలపన్నేవ సుచిరం దేహం త్యక్త్వా దివం యయౌ ॥ ౭౦ ॥ తామాహ భరతో హేఽమ్బ రామః సన్నిహితో న కిమ్ । తదానీం లక్ష్మణో వాఽపి సీతా వా కుత్ర తే గతాః ॥ ౭౧ ॥ కైకేయ్యువాచ ॥ రామస్య యౌవరాజ్యార్థం పిత్రా తే సంభ్రమాః కృతాః । తవ రాజ్యప్రదానాయ తదాఽహం విఘ్నమాచరమ్ ॥ ౭౨ ॥ రాజ్ఞా దత్తం హి మే పూర్వం వరదేన వరద్వయమ్ ॥ ౭౩ ॥ యాచితం తదిదానీం మే తయోరేకేన తేఽఖిలమ్ । రాజ్యం రామస్య చైకేన వనవాసో మునివ్రతమ్ ॥ ౭౪ ॥ తతః సత్యపరో రాజా రాజ్యం దత్త్వా తవైవ హి । రామం సంప్రేషయామాస వనమేవ పితా తవ ॥ ౭౫ ॥ సీతాఽప్యనుగతా రామం పాతివ్రత్యముపాశ్రితా । సౌభ్రాత్రం దర్శయన్ రామమనుయాతోఽపి లక్ష్మణః ॥ ౭౬ ॥ వనం గతేషు సర్వేషు రాజా తానేవ చింతయన్ । ప్రలపన్ రామరామేతి మమార నృపసత్తమః ॥ ౭౭ ॥ ఇతి మాతుర్వచః శ్రుత్వా వజ్రాహత ఇవ ద్రుమః । పపాత భూమౌ నిస్సంజ్ఞస్తం దృష్ట్వా దుఃఖితా తదా । కైకేయీ పునరప్యాహ వత్స శోకేన కిం తవ ॥ ౭౮ ॥ రాజ్యే మహతి సంప్రాప్తే దుఃఖస్యావసరః కుతః । ఇతి బ్రువన్తీం మాలోక్య మాతరం ప్రదహన్నివ ॥ ౭౯ ॥ అసంభాష్యాఽసి పాపే మే ఘోరే త్వం భర్తృఘాతినీ । పాపే త్వద్గర్భజాతోఽహం పాపవానస్మి సాంప్రతమ్ । అహమగ్నిం ప్రవేక్ష్యామి విషం వా భక్షయామ్యహమ్ ॥ ౮౦ ॥ ఖడ్గేన వాఽథవాఽఽత్మానం హత్వా యాస్యామి యమక్షయమ్ । భర్తృఘాతిని దుష్టే త్వం కుంభీపాకం గమిష్యసి ॥ ౮౧ ॥ ఇతి నిర్భర్త్స్య కైకేయీం కౌసల్యాభవనం యయౌ । సా కపి తం భరతం దృష్ట్వా ముక్తకంఠా రురోద హ ॥ ౮౨ ॥ పాదయో[illegible] భరతో[illegible] ।

ఆశ్లిష్య భరతం సాధ్వీ రామమాతా యశస్వినీ । కృశాఽతిదీనవదనా సాశ్రునేత్రేదమబ్రవీత్ ॥ ౬౩ ॥ అద్య ప్రోష్య త్వయి గతేష్వా
ర మేతం సర్వ మభూదితః । ఉక్తం వ్యాఘ్రాత్ శ్రుతం సర్వం త్వయా తే మాతృచేష్టితమ్ ॥ ౬౪ ॥ పుత్రస్స భార్యో వన
మేవ యాతః । సలక్ష్మణో మే రఘురామచన్ద్రః । చీరాంబరో బద్ధజటాకలాపః । సంత్యజ్య మాం దుఃఖసముద్రమగ్నామ్
౬౫ ॥ హా రామ హా మే రఘువంశనాథ । జాతోఽసి మే త్వం భరతః పరాత్మా । తథాపి దుఃఖం సహతేతిమాత్రం । విధి
ర్బలీయానితి మే మనీషా ॥ ౬౬ ॥ స ఏవం భరతో వీక్ష్య విలపన్తీం భృశం శుచా । పాదౌ గృహీత్వా ప్రాహేదం శ్ర
ణు మాత ర్వచో మమ ॥ ౬౭ ॥ కైకేయ్యా యత్కృతం కర్మ రామ రాజ్యాభిషేచనే । అన్యద్వా యది జానామి సా మ
యా నోదితా యది । పాపం మే స్యాత్తదా మాతః బ్రహ్మహత్యా శతోద్భవమ్ ॥ ౬౮ ॥ హత్వా వశిష్ఠం ఖడ్గేన అరు
న్ధత్యా సమన్వితమ్ । భూయాత్తత్పాప మఖిలం మమ జానామి యద్యహమ్ ॥ ౬౯ ॥ ఇత్యేవం శపథం కృత్వా రు
రోద భరత స్తదా ॥ ౭౦ ॥ కౌసల్యా తమథాఽఽలిఙ్గ్య పుత్ర జానామి మా శుచః । ఏతస్మిన్నన్తరే శ్రుత్వా భరతస్యాగమ
నమ్ ॥ ౭౧ ॥ వసిష్ఠో మన్త్రిభిస్సార్ధం ప్రయయౌ రాజమన్దిరమ్ । రుదన్తం భరతం దృష్ట్వా వసిష్ఠః ప్రాహ సాదరమ్ ॥
౭౨ ॥ వృద్ధో రాజా దశరథో జ్ఞానీ సత్యపరాక్రమః । భుక్త్వా మర్త్యసుఖం సర్వమిష్ట్వా విపులదక్షిణైః । అశ్వమే
ధాదిభిర్యజ్ఞైర్లబ్ధ్వా రామం సుతం హరిమ్ । అన్తే గామ్యుదివం దేవేన్ద్రార్ధాసనం ప్రభుః ॥ ౭౩ ॥ తం శోచసి వృ
థైవ త్వ మశోచ్యం మోక్షభాజనమ్ ॥ ౭౪ ॥ ఆత్మా నిత్యోఽవ్యయశ్శుద్ధో జన్మనాశాదివర్జితః । శరీరం జడ మత్యర్థమ
పవిత్రం వినశ్వరమ్ । విచార్యమాణే శోకస్య నావకాశః కథఞ్చన ॥ ౭౫ ॥ పితా వా తనయో వాఽపి యది మృత్యువశం గతః ।
మూఢా స్తమనుశోచన్తి స్వాత్మతాడనపూర్వకమ్ ॥ ౭౬ ॥ నిస్సారే ఖలు సంసారే వియోగో జ్ఞానినాం యదా । భవే
ద్వైరాగ్యహేతు స్స శాన్తిసౌఖ్యం తనోతి చ ॥ ౭౭ ॥ జన్మవాన్యది లోకేఽస్మిన్ తర్హి తం మృత్యురన్వగాత్ । తస్మా
దపరిహార్యోఽయం మృత్యుర్జన్మవతాం సదా ॥ ౭౮ ॥ స్వకర్మవశతస్సర్వజన్తూనాం ప్రభవాప్యయౌ । విజానన్నప్య

విద్వాన్స్వః కథం శోచతి బాంధవాన్ ॥ ౧౦౦ ॥ బ్రహ్మాండకోటయో నష్టాః సృష్టయో బహుశో గతాః । శుష్యంతి సాగ-
రాస్సర్వే కైవాస్థా క్షణ జీవితే ॥ ౧౦౧ ॥ చలపత్రాంతలగ్నాంబు బిందువత్క్షణ భంగురమ్ । ఆయుస్త్యజత్యవేలాయాం
కస్తత్ర ప్రత్యయస్తవ ॥ ౧౦౨ ॥ దేహీ ప్రాక్తన దేహోత్థ కర్మణా దేహవాన్పునః । తద్దేహాంతే తదపున రేవం జే-
హస్సదాత్మనః ॥ ౧౦౩ ॥ యథాత్యజతి వై జీర్ణం వాసో గృహ్ణాతి నూతనమ్ । తథా జీర్ణం పరిత్యజ్య దేహీ దేహం పున-
ర్నవమ్ । భజత్యేవ సదా తత్ర శోకస్యావసరః కుతః ॥ ౧౦౫ ॥ ఆత్మా న మ్రియతే జాతు జాయతే న చ వర్ధతే । షడ్భావ
రహితో నంత స్సత్య ప్రజ్ఞాన విగ్రహః । ఆనందరూపో బుద్ధ్యాది సాక్షీ లయ వివర్జితః ॥ ౧౦౬ ॥ ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా
హ్యద్వితీయస్సమస్థితః । ఇత్యాత్మానం దృఢం జ్ఞాత్వా త్యక్త్వా శోకం కురు క్రియామ్ ॥ ౧౦౭ ॥ తైలద్రోణ్యాః పితుర్దేహ-
ముద్ధృత్య సచివైస్సహ । కృత్యం కురు యథాన్యాయ మస్మాభిః కులనందన ॥ ౧౦౮ ॥ ఇతి సంబోధితస్సాక్షా ద్గురుణా భ-
రతస్తదా । విసృజ్యాజ్ఞానజం శోకం చక్రే స విధివత్క్రియామ్ ॥ ౧౦౯ ॥ గురుణోక్త ప్రకారేణ అహితాగ్నే ర్యథావి-
ధి । సంస్కృత్య స పితుర్దేహం విధిదృష్టేన కర్మణా ॥ ౧౧౦ ॥ ఏకాదశేఽహని ప్రాప్తే బ్రాహ్మణాన్వేదపారగాన్ । భో-
జయామాస విధివ చ్ఛతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౧౧ ॥ ఉద్దిశ్య పితరం తత్ర బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహు । దదౌ గవాం స-
హస్రాణి గ్రామాన్రత్నామ్బరాణి చ ॥ ౧౧౨ ॥ అవసత్స్వగృహే తత్ర రామమేవానుచింతయన్ । వసిష్ఠేన సహ భ్రా-
తా మంత్రిభిః పరివారితః ॥ ౧౧౩ ॥ రామే ఽరణ్యం ప్రయాతే సహజనకసుతాలక్ష్మణాభ్యాం సుఘోరం । మాతా మే రా-
క్షసీవ ప్రదహతి హృదయం దర్శనాదేవ సద్యః । గచ్ఛామ్యారణ్యమద్య స్థిరమతిరఖిలం దూరతో పాస్య రాజ్యం । రా-
మం సీతాసమేతం స్మితరుచిరముఖం నిత్యమేవానుసేవే ॥ ౧౧౪ ॥

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే - ఉమామహేశ్వరసంవాదే, అయోధ్యాకాండే, సప్తమస్సర్గః.

వసిష్ఠో మునిభిస్సార్ధం మంత్రిభిః పరివారితః । రాజ్ఞస్సభాం దేవసభాసన్నిభా మవిశద్విభుః ॥ ౧ ॥ తత్రాసనే

సమాసీన శ్చతుర్ముఖ ఇవాపరః । ఆసీయభరతంతత్ర ఉపవేశ్య సహానుజమ్ । అబ్రవీ ద్వచనం దేశ కాలోచిత మరిందమమ్ ॥ ౨ ॥ వత్స రాజ్యేఽభిషేక్ష్యామ స్త్వామద్య పితృశాసనాత్ ॥ ౩ ॥ కైకేయ్యా యాచితం రాజ్యం త్వదర్థే పురుషర్షభ । సత్యసంధో దశరథః ప్రతిజ్ఞాయ దదౌ కిల ॥ ౪ ॥ అభిషేకో భవ త్వద్య మునిభిర్మన్త్రపూర్వకమ్ । తచ్ఛ్రుత్వా భరతోఽప్యాహ మమ రాజ్యేన కిం మునే ॥ ౫ ॥ రామో రాజాధిరాజశ్చ వయం తస్యైవ కింకరాః । శ్వః ప్రభాతే గమిష్యామో రామ మానేతు మంజసా । అహం యూయం మాతరశ్చ కైకేయీం రాక్షసీం వినా ॥ ౬ ॥ హనిష్యామ్యధునైవాహం కైకేయీం మాతృగన్ధినీమ్ । కింతు మాం నోఽరఘుశ్రేష్ఠః స్త్రీహన్తారం సహిష్యతే ॥ ౭ ॥ తతో వ్రభాతే గమిష్యామి పాదచారేణ దణ్డకాన్ । శత్రుఘ్నసహిత స్తూర్ణం యూయం యాంతు వాహనైః ॥ ౮ ॥ రామోయథా వనేయాత స్తథాఽహం వల్కలాంబరః । ఫలమూల కృతాహార శత్రుఘ్న సహితో మునే । భూమిశాయీ జటాధారీ యావద్రామో నివర్తతే ॥ ౯ ॥ ఇతినిశ్చిత్య భరత స్తూష్ణీమేవా వతస్థివాన్ । సాధుసాధ్వితి తంసర్వే ప్రశశంసుర్ముదాన్వితాః ॥ ౧౦ ॥ తతః ప్రభాతే భరతం గచ్ఛంతం సర్వసైనికాః । అనుజగ్ముస్సుమంత్రేణ నోదితాస్సాశ్వకుఞ్జరాః ॥ ౧౧ ॥ కౌసల్యాద్యా రాజదారా వసిష్ఠప్రముఖాద్విజాః । ఛాదయంతో భువంస్సర్వే పృష్ఠతః పార్శ్వతోఽగ్రతః ॥ ౧౨ ॥ శృంగబేర పురంగత్వా గంగాకూలే సమంతతః । ఉవాసమహతీ సేనా శత్రుఘ్నపరిచోదితా ॥ ౧౩ ॥ ఆగతంభరతం శ్రుత్వా గుహశ్శంకితమానసః । మహత్యా సేనయాసార్ధం మాగతో భరతః కిల ॥ ౧౪ ॥ పాపంకర్తుం నవాయాతి రామస్యా విదితాత్మనః । గత్వాతద్ధృదయం జ్ఞేయం యదిశుద్ధ స్తరిష్యతి ॥ ౧౫ ॥ గంగాం నోచేత్సమాకృష్య నావస్థిష్ఠంతుసాయుధాః । జ్ఞాతయోమేసమాయత్తాః పశ్యంతస్సర్వతో దిశమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఇతిస్సర్వా స్సమాదిశ్య గుహోఽభ్యాభరత మాగతః ॥ ౧౭ ॥ ఉపాయనాని సంగృహ్య వివిధాని బహూన్యపి । ప్రియయా జ్ఞాతిభిస్సార్థం బహుభిర్వివిదాయుధైః ॥ ౧౮ ॥ నివేద్యో పాయనాన్యగ్రే భరతస్య సమంతతః । దృష్ట్వాభరత మాసీనం

సానుజం సహితం త్రిభిః । చీరామ్బరం ఘనశ్యామం జటా ముకుట ధారిణమ్ ॥ ౨౦ ॥ రామ మే వానుశోచ న్తం రామ రామేతి వాదినమ్ । ననామ శిరసా భూమౌ గుహోఽహ మితిచా బ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ శీఘ్రం ముత్థాప్య భరతో గాఢ మాలిఙ్గ్య సాదరమ్ । పృష్ట్వాఽనామయ మవ్యగ్ర స్సఖాయ మిద మబ్రవీత్ ॥ ౨౨ ॥ భ్రాత స్త్వం రాఘవేణాత్ర స మేత స్సముపస్థితః । రామేణాలిఙ్గిత స్సార్ద్ర నయనేనామలాత్మనా ॥ ౨౩ ॥ ధన్యోఽసి కృతకృత్యోఽసి యత్త్వయా పరిభాషితః । రామో రాజీవపత్రాక్షో లక్ష్మణేనచ సీతయా ॥ ౨౪ ॥ యత్ర రామ స్త్వయా దృష్ట స్తత్ర మాం న య సువ్రత । సీతయా సహితో యత్ర సుప్త స్తద్దర్శయస్వ మే ॥ ౨౫ ॥ త్వం రామస్య ప్రియతమో భ క్తిమా నసి భాగ్యవాన్ । ఇతి సంస్మృత్య సంస్మృత్య రామం సాశ్రువిలోచనః ॥ ౨౬ ॥ గుహేన సహిత స్తత్ర యత్ర రామస్స్థితో నిశి । యయౌ దదర్శ శయన స్థలం కుశ సమా స్తృతమ్ ॥ ౨౭ ॥ సీతాభరణ సంలగ్న స్వర్ణబిన్దుభి రంచితమ్ ॥ ౨౮ ॥ దుఃఖసంత ప్త హృదయో భరతః పర్య దేవయత్ ॥ ౨౯ ॥ అహోఽకతి సుకుమారీయా సీతా జనకనందినీ । ప్రాసాదే రత్న పర్యంకే కోమలా స్తరణే శుభే ॥ ౨౯ । రామేణ సహితా శేతే సా కథం కుశవిష్టరే । సీతా రామేణ సహితా దుఃఖేన మముపోషతః ॥ ౩౦ ॥ ధిఙ్మాం జాతోఽస్మి కైకేయ్యాం పాపరాశిసమానతః । మన్నిమి త్త మిదం క్లేశం రామస్య పరమాత్మనః ॥ ౩౧ ॥ అహోఽకతి సఫలం జన్మ లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । రామ మేవ సదాఽన్వేతి వనస్థమపి హృష్టధీః ॥ ౩౨ ॥ అహం రామస్య దాసా యే తేషాం దాసస్య కింకరః । యది స్యాం సఫలం జన్మ మమ భూయా న్న సంశయః ॥ ౩౩ ॥ భ్రాత ర్జానాసి యది త త్కథయస్వ మమాఖిలమ్ । యత్ర తిష్ఠతి తత్రాహం గచ్ఛా మ్యానేతు మంజసా ॥ ౩౪ ॥ గుహ స్తం తద్గహృదయం జ్ఞాత్వా సస్నేహ మబ్రవీత్ । దేవ త్వ మేవ ధన్యోఽసి యస్య తే భ క్తిరీదృశీ రామే రాజీవపత్రాక్షే సీతాయాం లక్ష్మణే తథా ॥ ౩౫ ॥ చిత్రకూటాద్రినికటే మందాకిన్యా విదూరతః । మునీనా మాశ్రమపదే రామ స్తిష్ఠతి సానుజః ॥ ౩౬ ॥ జానక్యా సహితో నన్దా త్సుఖ మాస్తేకిల ప్రభుః । తత్ర గచ్ఛామహే

శీఘ్రం గంగాం తతర్తు మిహాహర్నసి ॥ ౩౭ ॥ ఇత్యుక్త్వా త్వరితం గత్వా నావః పంచశతాని హ । సమానయత్స్వసై
న్యస్య తర్తుం గంగాం మహానదీమ్ ॥ ౩౮ ॥ స్వయ మేవానినాయైకాం రాజనావం గుహ స్తదా ॥ ౩౯ ॥ ఆరోప్య భరతం
తత్ర శత్రుఘ్నం రామమాతరమ్ । వసిష్ఠంచ తథాన్యత్ర కైకేయీం చాన్యయోషితః ॥ ౪౦ ॥ తీర్త్వా గంగాం యయౌ
శీఘ్రం భరద్వాజాశ్రమం ప్రతి । దూరే స్థాప్య మహాసైన్యం భరత స్సానుజో యయౌ ॥ ౪౧ ॥ ఆశ్రమే ముని మాసీనం
జ్వలంత మివ పావకమ్ । దృష్ట్వా ననామ భరత స్సాష్టాంగ మతిభక్తితః ॥ ౪౨ ॥ జ్ఞాత్వా దాశరథిం ప్రీత్యా పూజయామాస
మౌనిరాట్ । పప్రచ్ఛ కుశలం దృష్ట్వా జటావల్కల ధారిణమ్ ॥ ౪౩ ॥ రాజ్యం ప్రశాసత స్తేఽద్య కిమేతద్వల్కలాది
కమ్ । ఆగతోఽసి కిమర్థం త్వం విపినం మునిసేవితమ్ ॥ ౪౪ ॥ భరద్వాజ వచ శ్శ్రుత్వా భరత స్సాశ్రులోచనః ।
సర్వం జానాసి భగవన్ సర్వభూతాశయస్థితః ॥ ౪౫ ॥ తథాఽపి పృచ్ఛసే కించి త్తదనుగ్రహ ఏవ మే । కైకేయ్యా య
త్కృతం కర్మ రామరాజ్యవిఘాతనమ్ । వనవాసాదికం వాపి నహి జానామి కిఞ్చన ॥ ౪౬ ॥ భవత్పాదయుగం మేఽద్య ప్ర
మాణం మునిసత్తమ ॥ ౪౭ ॥ ఇత్యుక్త్వా పాదయుగలం మునేః స్పృష్ట్వాఽఽర్తమానసః । జ్ఞాతు మర్హసి మాం దేవ శు
ద్ధో వా కశుద్ధ ఏవ వా ॥ ౪౮ ॥ మమ రాజ్యేన కిం స్వామిన్ రామే తిష్ఠతి రాజని । కింకరోఽహం మునిశ్రేష్ఠ రామచన్ద్ర
స్య శాశ్వతః ॥ ౪౯ ॥ అతో గత్వా మునిశ్రేష్ఠ రామస్య చరణాన్తికే । పతిత్వా రాజ్య సంభారా న్సమర్ప్యైవ తు రాఘ
వమ్ ॥ ౫౦ ॥ అభిషేక్ష్యే వసిష్ఠాద్యైః పౌరజానపదైస్సహ । నేష్యేఽయోధ్యాం రమానాథం దాసస్సేవేఽతినీచవత్ ॥ ౫౧ ॥
ఇత్యుదీరిత మాకర్ణ్య భరతస్య వచో మునిః । ఆలింగ్య మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ ప్రశశంస సవిస్మయః ॥ ౫౨ ॥ వత్స జ్ఞాతం
పురైవైత ద్భవిష్యం జ్ఞానచక్షుషా । మాశుచ స్త్వం పరో భక్త శ్శ్రీరామే లక్ష్మణాదపి ॥ ౫౩ ॥ ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛా
మి ససైన్యస్య తవానఘ । అద్య భుక్త్వా ససైన్య స్త్వం శ్వో గంతా రామసన్నిధిమ్ ॥ ౫౪ ॥ యథా జ్ఞాపయతి భవాం
స్తథేతి భరతోఽబ్రవీత్ ॥ ౫౫ ॥ భరద్వాజ స్త్వప స్స్పృష్ట్వా మౌనీ హోమగృహే స్థితః । దధ్యౌ కామదుఘాం కా

మవర్షిణీం కామదోగ్ధ్రీం మునిః ॥ ౪౫ ॥ అసృజ త్కామధుక్ సర్వం యథాకామ మలౌకికమ్ ॥ ౪౬ ॥ భరతస్య ససైన్యస్య యథేష్టంచ మనోరథమ్ । తథా వవర్ష సకలం తృప్తాస్తే సర్వసైనికాః ॥ ౪౭ ॥ వసిష్ఠం పూజయిత్వాఽగ్రే శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా । పశ్చా త్ససైన్యం భరతం తర్పయామాస యోగిరాట్ ॥ ౪౮ ॥ ఉషిత్వాదిన మేకంతు ఆశ్రమే స్వర్గసన్నిభే । అభివాద్య పునః ప్రాత ర్భరద్వాజం సహానుజః । భరతస్తు కృతానుజ్ఞః ప్రియయా రామసన్నిధిమ్ ॥ ౪౯ ॥ చిత్రకూట మనుప్రాప్య దూరే సంస్థాప్య సైనికాన్ । రామసందర్శనాకాంక్షీ ప్రియయా భరతస్స్వయమ్ ॥ ౫౦ ॥ శత్రుఘ్నేన సుమన్త్రేణ గుహేనచ పరంతపః । తపస్విమణ్డలం సర్వం విచిన్వానో న్వవర్తత ॥ ౫౧ ॥ అదృష్ట్వా రామభవనమపృచ్ఛ దృషిమణ్డలమ్ । కుత్రాస్తే సీతయాసార్ధం లక్ష్మణేన రఘూత్తమః ॥ ౫౨ ॥ ఊచు రగ్రే గిరేః పశ్చా ద్గఙ్గాయా ఉత్తరే తటే । వివిక్తం రామసదనం రమ్యకాననమండితమ్ ॥ ౫౩ ॥ సఫలై రామ్రపనసైః కదలీఖండసంవృతమ్ । చమ్పకైః కోవిదారైశ్చ పున్నాగై ర్విపులై స్తత ॥ ౫౪ ॥ ఏవం దర్శితమాలోక్య మునిభి ర్భరతోఽగ్రతః । హర్షాద్యయౌ రఘుశ్రేష్ఠభవనం మంత్రిణా సహ ॥ ౫౫ ॥ దదర్శ దూరా దతిభాసురం శుభమ్ । రామస్య గేహం మునిబృంద సేవితమ్ । వృక్షాగ్రసంలగ్న సువల్కలాజినమ్ । రామాభిరామం భరత స్సహానుజః ॥ ౫౬ ॥

ఇతి, శ్రీ మదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వర సంవాదే, అయోధ్యాకాణ్డే, అష్టమస్సర్గః.

అథ గత్వాశ్రమపదసమీపం భరతో ముదా । సీతారామపదై ర్యుక్తం పవిత్రం మతిశోభనమ్ ॥ ౧ ॥ సతత్ర వజ్రాఙ్కుశవారిజాఞ్చిత । ధ్వజాదిచిహ్నాని పదాని సర్వతః । దదర్శ రామస్య భువోఽతిమఙ్గళా । న్యచేష్టయ త్పాదరజస్సు సానుజః ॥ ౨ ॥ అహో సుధన్యోఽహమమూని రామ । పాదారవిన్దాఙ్కిత భూతలాని । పశ్యామి యత్పాదరజో విమృగ్యం । బ్రహ్మాదిదేవైః శ్రుతిభిశ్చ నిత్యమ్ ॥ ౩ ॥ ఇత్యద్భుత ప్రేమరసాప్లుతాశయో । విగాఢచేతా రఘునాథభావనే । ఆనన్దజాశ్రుస్నపిత స్తనాన్తరః । శనై రవాపాశ్రమసన్నిధిం హరేః ॥ ౪ ॥ సతత్ర దృష్ట్వా రఘునాథమాస్థితం । దూ

ర్వా దదర్శాశ్రమమాయతేక్షణమ్ । జటాకిరీటం నవవల్కలామ్బరం । ప్రసన్నవక్త్రం తరుణారుణద్యుతిమ్ ॥ ౫ ॥ వి
లోకయన్తం జనకాత్మజాం శుభాం । సౌమిత్రిణా సేవితపాదపఙ్కజమ్ । తదాభిదుద్రావ రఘూత్తమం శుచా । హాహేత్యు
క్త్వా పాదయుగం త్వరాఽగ్రహీత్ ॥ ౬ ॥ రామస్తమాకృష్య సుదీర్ఘబాహు । ర్దోర్భ్యాం పరిష్వజ్య సిషిఞ్చ నేత్రజైః ।
జలై రథాఙ్కోపరి సంన్యవేశయత్పునః పునస్సంపరిషస్వజే విభుః ॥ ౭ ॥ అథ తా మాతరస్సర్వాః సమాజగ్ముస్త్వరాన్వి
తాః । రాఘవం ద్రష్టుకామాస్తాస్తృషార్తా గా యథా జలమ్ ॥ ౮ ॥ రామస్స్వమాతరం వీక్ష్య ద్రుతముత్థాయ పా
దయోః । వవన్దే సాశ్రు సా పుత్రం మాలిఙ్గ్యాతీవ దుఃఖితా ॥ ౯ ॥ ఇతరాశ్చ తథా నత్వా జననీ రఘునన్దనః । తతస్స
మాగతం దృష్ట్వా వసిష్ఠం మునిపుఙ్గవమ్ ॥ ౧౦ ॥ సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్యాహ ధన్యోఽస్మీతి పునః పునః । యథాఽఽసనాను
పవేశ్యాహ సర్వానేవ రఘూద్వహః ॥ ౧౧ ॥ పితా మే కుశలీ కిం వా మాం కిమాహాతిదుఃఖితః ॥ ౧౨ ॥ వసిష్ఠస్త
మువాచేదం పితా తే రఘునన్దన । త్వద్వియోగాగ్నితప్తాత్మా త్వామేవ పరిచిన్తయన్ । రామ రామేతి సీతేతి లక్ష్మణేతి
మమార హ ॥ ౧౩ ॥ శ్రుత్వా తత్కర్ణశూలాభం గురోర్వచనమఞ్జసా । హా హతోఽస్మీతి పతితో రుదన్ రామస్సల
క్ష్మణః ॥ ౧౪ ॥ తతోఽనురురుదుస్సర్వా మాతరశ్చ తథాఽపరే ॥ ౧౫ ॥ హా తాత మాం పరిత్యజ్య క్వ గతోఽసి
ఘృణాకర । అనాథోఽస్మి మహాబాహో మాం కో వా లాలయేదితః । సీతా చ లక్ష్మణశ్చైవ విలేపతు రతో భృశమ్ ॥
౧౬ ॥ వసిష్ఠస్సాన్త్వవచనైశ్శమయామాస తాం శుచమ్ । తతో మన్దాకినీం గత్వా స్నాత్వా తే వీతకల్మషాః ॥ ౧౭ ॥ రాజ్ఞేద
దుర్జలం తత్ర సర్వే తే జలకాఙ్క్షిణే । పిణ్డాన్నిర్వాపయామాస రామో లక్ష్మణసంయుతః । ఇఙ్గుదీఫలపిణ్యాకరచితాన్మధు
సంప్లుతాన్ ॥ ౧౮ ॥ వయం యదన్నాః పితరస్తదన్నాస్స్మృతినోదితాః ॥ ౧౯ ॥ ఇతి దుఃఖాశ్రుపూర్ణాక్షః పునస్స్నాత్వా గతాగృ
హం యయౌ । సర్వే రుదిత్వా సుచిరం స్నాత్వా జగ్ముస్తథాశ్రమమ్ ॥ ౨౦ ॥ తస్మింస్తు దివసే సర్వే ఉపవాసం
ప్రచక్రిరే ॥ ౨౧ ॥ తతః పరేద్యుర్విమలే స్నాత్వా మన్దాకినీజలే । ఉపవిష్టం సమాగమ్య భరతో రామమబ్రవీత్

షేక్ ॥ ౨౨ ॥ రామరామ మహాభాగ స్వాత్మాన మభిషేచయ ॥ ౨౩ ॥ రాజ్యం పాలయ పిత్ర్యం తే జ్యేష్ఠస్త్వం మే పితా యథా । క్షత్రియాణా మయం ధర్మో యత్ప్రజాపరిపాలనమ్ ॥ ఇష్ట్వా యజ్ఞై ర్బహువిధైః పుత్రా నుత్పాద్య తన్తవే । రాజ్యే పుత్రం సమారోప్య గమిష్యసి తతో వనమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇదానీం వనవాసస్య కాలో నైవ ప్రసీద మే । మాతుర్మే దుష్కృతం కిఞ్చి త్స్మర్తుం నార్హసి పాహి నః ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా చరణౌ భ్రాతుః శిర స్యాధాయ భక్తితః । రామస్య పురత స్స్థిత్వా దణ్డవ త్పతితో భువి ॥ ౨౬ ॥ ఉత్థాప్య రాఘవ శ్శీఘ్ర మారోప్యాంకే ఽతిభక్తితః । ఉవాచ భరతం రామ స్స్నేహార్ద్ర నయన శ్శనైః ॥ ౨౭ ॥ శృణువత్స ప్రవక్ష్యామి త్వయోక్తం యత్తథైవతత్ ॥ ౨౮ ॥ కిన్తు మా మబ్రవీత్తాతో నవ వర్షాణి పఞ్చ చ । ఉషిత్వా దణ్డకారణ్యే పురం పశ్చా త్సమావిశ । ఇదానీం భరతాయేదం రాజ్యం దత్తం మయాఖిలమ్ ॥ ౨౯ ॥ తతః పిత్రైవ సువ్యక్తం రాజ్యం దత్తం తవైవహి । దణ్డకారణ్యరాజ్యం మే దత్తం పిత్రా త్వమేవ చ ॥ ౩౦ ॥ అతః పితు ర్వచః కార్య మావాభ్యా మతియత్నతః । పితుర్వచన ముల్లఙ్ఘ్య స్వతన్త్రో యస్తు వర్తతే ॥ ౩౧ ॥ స జీవ న్నేవ మృతకో దేహాన్తే నిరయం వ్రజేత్ । తస్మా ద్రాజ్యం ప్రశాధి త్వం వయం దణ్డకపాలకాః ॥ ౩౨ ॥ భరత స్త్వబ్రవీ ద్రామం కాముకో మూఢధీః పితా । స్త్రీజితో భ్రాన్త హృదయ ఉన్మత్తో యది వక్ష్యతి । తత్సత్య మితి నగ్రాహ్యం భ్రాన్తవాక్యం యథా సుధీః ॥ ౩౩ ॥ శ్రీరామ ఉవాచ । న స్త్రీజితః పితా బ్రూయా న్నకామీ నైవ మూఢధీః । పూర్వం ప్రతిశ్రుతం తస్య సత్యవాదీ దదౌ భయాత్ ॥ ౩౪ ॥ అసత్యా ద్భీతి రధికా మహతాం నరకాదపి । కరోమీత్యప్య మన్యేత త్సత్యం తస్య ప్రతిశ్రుతమ్ ॥ ౩౫ ॥ కథం వాక్య మహం కుర్యా మసత్యం రాఘవో ఽపి సన్ ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యుదీరిత మాకర్ణ్య రామస్య భరతో ఽబ్రవీత్ ॥ ౩౬ ॥ అహ మేవ చీరవసనో వనే వత్స్యామి సువ్రత । చతుర్దశ సమా స్త్వంతు రాజ్యం కురు యథా సుఖమ్ ॥ ౩౭ ॥ శ్రీ రామ ఉవాచ ॥ పిత్రా దత్తం తవైవైత ద్రాజ్యం మహ్యం వనం దదౌ । వ్యత్యయం యద్యహం కుర్యా మసత్యం పూర్వవ త్స్థితమ్ ॥ ౩౮ ॥

భరతఉవాచ ॥ అహమప్యాగమిష్యామి సేవేత్వాం లక్ష్మణోయథా । నోచేత్ప్రాయోపవేశన త్యజామ్యేతత్క-
లేబరమ్ ॥ ౩౯ ॥ ఇత్యేవంనిశ్చయంకృత్వాదర్భానాస్తీర్యచాతపే । మనసాపి వినిశ్చిత్య ప్రాఙ్ముఖోపవివేశసః॥౪౦॥భర
తస్యాపి నిర్బంధం దృష్ట్వా రామోఽతివిస్మితః । నేత్రాన్తసంజ్ఞాం గురవే చకార రఘునందనః ॥౪౧ ॥ ఏకాంతే భరతం
ప్రాహ వసిష్ఠో జ్ఞానినాంవరః । వత్సగుహ్యం శృణు మ్యేదం మమవాక్యాత్సునిశ్చితమ్ ॥ ౪౨ ॥ రామోనారాయణ
స్సాక్షాద్బ్రహ్మణా యాచితః పురా । రావణస్య వధార్థాయ జాతో దశరథాఽఽత్మజః ॥ ౪౩ ॥ యోగమాయాఽపి సీ
తేతి జాతా జనకనన్దినీ । శేషోఽపి లక్ష్మణోజాతో రామ మన్వేతి సర్వదా॥ ౪౪ ॥ రావణం హన్తుకామాస్తేగమిష్యన్తి
నసంశయః । కైకేయ్యా వరదానాది యద్యన్నిష్ఠురభాషణమ్ ॥ ౪౫ ॥ సర్వం దేవకృతం నోచేదేవం సాభాషయేత్క-
థమ్ । తస్మాత్త్యజాగ్రహం తాత రామస్య వినివర్తనే ॥ ౪౬ ॥ నివర్తస్వ మహాసైన్యైర్భ్రాతృభిస్సహితః పు
రమ్ । రావణం సకులం హత్వా శీఘ్రమేవా గమిష్యతి ॥ ౪౭ ॥ ఇతి శ్రుత్వా గురోర్వాక్యం భరతో విస్మయాన్వితః।
గత్వా సమీపం రామస్య విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః ॥ ౪౮ ॥ పాదుకే దేహి రాజేన్ద్ర రాజ్యాయ తవ పూజితే । త
యోస్సేవాం కరోమ్యేవ యావదాగమనం తవ ॥ ౪౯ ॥ ఇత్యుక్త్వా పాదుకే దివ్యే యోజయామాస పాదయోః ।
రామస్య తే దదౌ రామో భరతాయాతిభక్తితః ॥ ౫౦ ॥ గృహీత్వాపాదుకే దివ్యే భరతో రత్నభూషితే । రామం
పునః పరిక్రమ్య ప్రణనామ పునఃపునః ॥ ౫౧ ॥ భరతః పున రాహేదం భక్త్యా గద్గదయా గిరా । నవ పఞ్చసమాన్తేతు
ప్రథమే దివసే యది ॥ ౫౨ ॥ నాగమిష్యసి చేద్రామ ప్రవిశామి మహానలమ్ । బాఢ మిత్యేవ తం రామో భరతం సం
న్యవర్తయత్ ॥ ౫౩ ॥ ససైన్య స్సవసిష్ఠశ్చ శత్రుఘ్న సహిత స్సుధీః । మాతృభిర్మన్త్రిభి స్సార్థం గమనా యోపచ
క్రమే ॥ ౫౪ ॥ కైకేయీ రామ మేకాన్తే స్రవన్నేత్రజలాకులా। ప్రాంజలిః ప్రాహ హే రామ తవ రాజ్యవిఘాతనమ్
కృతం మయా దుష్టధీయా మాయామోహితచేతసా॥౫౫॥ క్షమస్వ మమ దౌరాత్మ్యం క్షమాసారాహిసాధవః॥౫౬॥

త్వం సాక్షాద్విష్ణురవ్యక్తః పరమాత్మా సనాతనః । మాయామానుషరూపేణ మోహయస్యఖిలం జగత్ । త్వయైవ ప్రేరితో లోకః కురుతే సాధ్వసాధు వా ॥ ౫౬ ॥ త్వదధీనమిదం విశ్వమస్వతంత్రం కరోతి కిమ్ ॥ ౫౭ ॥ యథా కృత్రిమనర్తక్యో నృత్యంతి కుహకేచ్ఛయా । త్వదధీనా తథా మాయా నర్తకీ బహురూపిణీ ॥ ౫౮ ॥ త్వయైవ ప్రేరితాఽహం చ దేవకార్యం కరిష్యతా ॥ పాపిష్ఠం పాపమనసా కర్మాచరమరిందమ ॥ ౫౯ ॥ అద్య ప్రతీతోఽసి మమ దేవానామప్యగోచరః । పాహి విశ్వేశ్వరానంత జగన్నాథ నమోఽస్తు తే ॥ ౬౦ ॥ ఛింధి స్నేహమయం పాశం పుత్రవిత్తాదిగోచరమ్ । త్వద్జ్ఞానానలఖడ్గేన త్వామహం శరణం గతా ॥ ౬౧ ॥ కైకేయ్యా వచనం శ్రుత్వా రామస్సస్మితమబ్రవీత్ । యదాహ మాం మహాభాగే నానృతం సత్యమేవ తత్ ॥ ౬౨ ॥ మయైవ ప్రేరితా వాణీ తవ వక్త్రాద్వినిర్గతా । దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థమత్ర దోషః కుతస్తవ ॥ ౬౩ ॥ గచ్ఛ త్వం హృది మాం నిత్యం భావయంతీ దివానిశమ్ । సర్వత్ర విగతస్నేహా మద్భక్త్యా మోక్ష్యసేఽచిరాత్ ॥ ౬౪ ॥ అహం సర్వత్ర సమదృక్ ద్వేష్యో వా ప్రియ ఏవ వా ॥ నాస్తి మే కల్పకస్యేవ భజతోఽనుభజామ్యహమ్ ॥ ౬౫ ॥ మన్మాయామోహితధియో మామమ్బ మనుజాకృతిమ్ । సుఖదుఃఖాద్యనుగతం జానంతి న తు తత్త్వతః ॥ ౬౬ ॥ దిష్ట్యా మద్గోచరం జ్ఞానముత్పన్నం తే భవాపహమ్ । స్మరంతీ తిష్ఠ భవనే లిప్యసే న చ కర్మభిః ॥ ౬౭ ॥ ఇత్యుక్తా సా పరిక్రమ్య రామం సానందవిస్మయా । ప్రణమ్య శతశో భూమౌ యయౌ గేహం ముదాన్వితా ॥ ౬౮ ॥ భరతస్తు సహామాత్యైర్మాతృభిర్గురుణా సహ । అయోధ్యామగమచ్ఛీఘ్రం రామమేవానుచింతయన్ ॥ ౬౯ ॥ పౌరజానపదాన్సర్వాన్ సాయోధ్యాయాం ముదారధీః । స్థాపయిత్వా యథాన్యాయం నందిగ్రామం యయౌ స్వయమ్ ॥ ౭౦ ॥ తత్ర సింహాసనే నిత్యం పాదుకే స్థాప్య భక్తితః । పూజయిత్వా యథా రామం గంధపుష్పాక్షతాదిభిః । రాజోపచారైరఖిలైః ప్రత్యహం నియతవ్రతః ॥ ౭౨ ॥ ఫలమూలాశనో దాంతో జటావల్కలధారకః । అధశ్శాయీ బ్రహ్మచారీ శత్రుఘ్నసహితస్తదా ॥ ౭౩ ॥ రాజకార్యాణి సర్వాణి యావంతి పృథివీతలే । తాని పాదుకయోస్సమ్యఙ్నివేదయతి రా

ఘవః ॥ ౨౪ ॥ గణయన్తివసాన్యేవం రామాగమనకాంక్షయా । స్థితో రామార్పితమనా స్సాక్షాద్బ్రహ్మమునిర్యథా॥ ౨౫ ॥ రామస్తు చిత్రకూటాద్రౌ వసన్మునిభి రావృతః । సీతయా లక్ష్మణేనాపి కిఞ్చిత్కాల ముపావసత్ ॥౨౬॥ నాగరా శ్చ సదా యాన్తి రామదర్శనలాలసాః । చిత్రకూటస్థితం జ్ఞాత్వా సీతయా లక్ష్మణేనచ ॥౨౭ ॥ దృష్ట్వా తజ్జనసంబాధం రామస్త్యక్త్వా తతం గిరిమ్ । దండకారణ్యగమనే కార్యమస్త్యనుచిన్తయన్ ॥ ౨౮॥ అన్వగాత్సీతయా భ్రాత్రా హ్యత్రేరా శ్రమ ముత్తమమ్। సర్వత్ర సుఖసంవాసం జనసంబాధవర్జితమ్॥౨౯॥ గత్వా మునిముపాసీనం భాసయన్తం తపోవనమ్। దణ్డవత్ప్రణిపత్యాహ రామోఽహమభివాదయే ॥ ౩౦ ॥ పితు రాజ్ఞాం పురస్కృత్య దణ్డకానహమాగతః। వనవాసమి షేణాపి ధన్యోఽహం దర్శనాత్తవ ॥ ౩౧ ॥ శ్రుత్వా రామస్య వచనం రామం జ్ఞాత్వా హరిం పరమ్ । పూజయామాస విధివద్భక్త్యా పరమయా మునిః ॥ ౩౨ ॥ వన్యైః ఫలైః కృతాతిథ్య ముపవిష్టం రఘూత్తమమ్ । సీతాంచ లక్ష్మణం చైవ సంతుష్టో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౩॥ భార్యా మేఽతీవసంవృద్ధా హ్యనసూయేతి విశ్రుతా। తపశ్చరన్తీ సుచిరం ధర్మజ్ఞా ధర్మవత్సలా ॥ ౩౪ ॥ అన్తస్తిష్ఠతి తాం సీతా పశ్యత్వరినిషూదన । తథేతి జానకీం ప్రాహ రామో రాజీవలోచనః ॥ ౩౫॥ గచ్ఛ దేవీం సమస్కృత్య శీఘ్ర మేహి పునశ్శుభే । తథేతి రామవచనం సీతాచాపి తథాఽకరోత్ ॥ ౩౬ ॥ దండవత్పతితా మగ్రే సీతాం దృష్ట్వాఽతిహృష్టధీః । అనసూయా సమాలిఙ్గ్య వత్సే సీతేతి సాదరమ్ ॥ ౩౭ ॥ దివ్యే దదౌ కుండలే ద్వే నిర్మితే విశ్వకర్మణా । దుకూలే ద్వే దదౌ తస్యై నిర్మలే భక్తిసంయుతా॥౩౮ ।అఙ్గరాగంచ సీతాయై దదౌ దివ్యం శుభా ననా। నత్యక్ష్యతే కఙ్గరాగేణ శోభా త్వాం కమలాననే॥౩౯॥ పాతివ్రత్యం పురస్కృత్య రామమన్వేహి జానకి।కుశలీ రాఘవో యాతు త్వయా సహ పునర్గృహమ్ ॥౪౦॥ భోజయిత్వా యథాన్యాయం రామం సీతాసమన్వితమ్।లక్ష్మణంచ తదా రామం పున॥ ప్రాహ కృతాంజలిః ॥ ౪౧ ॥ రామ త్వమేవ భువనాని విధాయ తేషాం। సంరక్షణాయ సురమానుషతిర్యగాదీన్ । దేహాన్బిభర్షి న చ దేహగుణైర్విలిప్త । స్త్వత్తో విభేత్యఖిలమోహకరీ చ మాయా ॥ ౪౨ ॥ అయోధ్యాకాండ సమాప్తం.

శ్రీ

—※—

శ్రీ రామాయ నమః.

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే

అరణ్యకాణ్డప్రారమ్భః.

శ్రీ మహాదేవ ఉవాచ — అథ తత్ర దినం స్థిత్వా ప్రభాతే రఘునన్దనః । స్నాత్వా మునిం సమామన్త్ర్య ప్ర
యాణాయోపచక్రమే ॥ ౧ ॥ మునే గచ్ఛామహే సర్వే మునిమణ్డలమణ్డితమ్ । విపినం దణ్డకం యత్ర త్వమాజ్ఞాతు
మిహార్హసి ॥ ౨ ॥ మార్గప్రదర్శనార్థాయ శిష్యానాజ్ఞప్తుమర్హసి । శ్రుత్వా రామస్య వచనం ప్రహస్యాత్రిర్మహా
యశాః । ప్రాహ తత్ర రఘుశ్రేష్ఠం రామ రామ సురాశ్రయ ॥ ౩ ॥ సర్వస్య మార్గద్రష్టా త్వం తవ కో మార్గదర్శ
కః । తథాపి దర్శయిష్యన్తి తవ లోకానుసారిణః ॥ ౪ ॥ ఇతి శిష్యాన్సమాదిశ్య స్వయం కించిత్తమన్వగాత్ । రామేణ
వారితః ప్రీత్యా అత్రిః స్వభవనం యయౌ ॥ ౫ ॥ క్రోశమాత్రం తతో గత్వా దదర్శ మహతీం నదీమ్ । అత్రే శ్శిష్యా
నువాచేదం రామో రాజీవలోచనః ॥ ౬ ॥ నద్యాస్సంతరణే కశ్చిదుపాయో విద్యతే నవా ॥ ౭ ॥ ఊచుస్తే విద్యతే
నౌకా సుదృఢా రఘునన్దన । తారయిష్యామహే యుష్మాన్వయమేవ క్షణాదిహ ॥ ౮ ॥ తతో నావి సమారోప్య సీతాం
రాఘవలక్ష్మణౌ । క్షణాత్సన్తారయామాసుర్నదీం మునికుమారకాః । రామాభినన్దితాస్సర్వే జగ్మురత్రేరథాశ్ర
మమ్ ॥ ౯ ॥ తావేశ్య విపినం ఘోరం ఝిల్లీఝంకారనాదితమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం సింహవ్యాఘ్రాదిభీషణమ్ ॥ ౧౦ ॥

రాక్షసై ర్ఘోరవేషైశ్చ సేవితం రోమహర్షణమ్ । ప్రవిశ్య విపినం ఘోరం రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ ఇతఃప రం ప్రయత్నేన గన్తవ్యం సహితేన మే ॥ ౧౨ ॥ ధనుర్గుణేన సంయోజ్య శరానపి కరే దధత్ । అగ్రే యాస్యామ్య హంపశ్చాత్త్వ మన్వేహి ధనుర్ధరః । ఆవయో ర్మధ్యగా సీతా మాయేవాత్మపరాత్మనోః ॥ ౧౩ ॥ చక్షుశ్చారయసర్వ త్ర దృష్టం రక్షోభయం మహత్ । విద్యతే దండకారణ్యే శ్రుతపూర్వ మరిన్దమ ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యేవం భాషమాణౌ తౌ జగ్మతుస్సార్ధయోజనమ్ । తత్రైకా పుష్కరిణ్యాస్తే కల్హారకుముదోత్పలైః । అమ్బుజై శ్శీతలోదేన శోభమానా వ్య దృశ్యత ॥ ౧౫ ॥ తత్సమీప మథో గత్వా పీత్వా తత్సలిలం శుభమ్। దత్వాస్తే సలిలాఢ్యాశే క్షణం ఛాయా ముపా శ్రితాః ॥ ౧౬ ॥ తతో దదృశు రాయాన్తం మహాసత్త్వం భయానకమ్ । కరాలదంష్ట్రావదనంభీషయన్తంస్వగర్జితైః వామాంసే న్యస్తశూలాగ్రే గ్రథితానేక మానుషమ్। భక్షయన్తం గజవ్యాఘ్రమహిషం వనగోచరమ్॥ ౧౭ ॥ ఆ రోపితం ధనుర్ధృత్వా రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్॥ ౧౮॥ పశ్య భ్రాత ర్మహాకాయో రాక్షసోఽయ ముపాగతః। అయా త్యభి ముఖం నో౽గ్రే భీరూణాం భయ మావహన్ ॥ ౨౦ ॥ సజ్జీకృతధను స్తిష్ఠ మాభై ర్జనకనన్దిని । ఇత్యుక్త్వాబా ణ మాదాయ స్థితో రామ ఇవాచలః ॥ ౨౧ ॥ సతు దృష్ట్వా రఘూనాథం లక్ష్మణం జానకీం తదా। అట్టహాసం తతః కృ త్వా భీషయ న్నిద మబ్రవీత్ ॥ ౨౨ ॥ కౌ యువాం బాణతూణీర జటావల్కలధారిణౌ । మునివేషధరౌ బాలౌ స్త్రీస హాయౌ సుదుర్మదౌ ॥ ౨౩ ॥ సుందరౌ బత మే భక్ష్యే ప్రవిష్టౌ కబలోపమౌ । కిమర్థ మాగతౌ ఘోరం వనం వ్యాల ని షేవితమ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్రుత్వా రక్షోవచో రామ స్స్మయమాన ఉవాచతమ్ । అహం రామ స్త్వయం భ్రాతా లక్ష్మణో మమ సంమతః ॥ ౨౫ ॥ ఏషా సీతా మమ ప్రాణ వల్లభా వయ మాగతాః । పితృవాక్యం పురస్కృత్య శిక్షణార్థం భ వాదృశామ్ ॥ ౨౬ ॥ శ్రుత్వా తదా రామవచన మట్టహాస మథాకరోత్ । వ్యాదాయ వక్త్రం బాహుభ్యాం శూలమా దాయసత్వరః ॥ ౨౭ ॥ మాం న జానాసి రామ త్వం విరాధం లోకవిశ్రుతమ్ । మద్భయా న్మునయ స్సర్వే త్యక్త్వావ

న మిథోగతౌ ॥ ౨౮ ॥ యదిజీవితు మిచ్ఛాస్తి త్యక్త్వా వసీతాం నిరాయుధౌ । పలాయతం నచేచ్ఛీఘ్రం భక్షయామి యువామహమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఇత్యుక్త్వా రాక్షసస్సీతా మాదాతు మభిదుద్రువే । రామశ్చిచ్ఛేద తద్బాహూ శరేణ ప్రహసన్నివ ॥ ౩౦ ॥ తతః క్రోధ పరీతాత్మా వ్యాదాయవికటంముఖమ్ । రామమభ్య ద్రవద్రామ శ్చిచ్ఛేద పరిధావతః ॥ ౩౧ ॥ పదద్వయం విరాధస్య తదద్భుత మివాభవత్ ॥ ౩౨ ॥ తతస్సర్ప ఇవాస్యేన గ్రసితుం రామమాపతత్ । తతోఽర్ధచంద్రాకారేణ బాణేనాస్య మహచ్ఛిరః ॥ ౩౩ ॥ ఛిత్త్వేద రుధిరౌఘేణ పపాత ధరణీతలే ॥ ౩౩½ ॥ తతస్సీతాస మాలింగ్య ప్రశశంస రఘూత్తమమ్ ॥ ౩౪ ॥ తతోదుందుభయోనేదు ర్దివిదేవగణేరితాః । ననృతుశ్చా ప్సరాహృష్టా జగుర్గంధర్వ కిన్నరాః ॥ ౩౫ ॥ విరాధకాయాదతిసుందరాకృతిః । విభ్రాజమానో విమలామ్బరావృతః । ప్రతప్తచామీకర చారుభూషణో । వ్యదృశ్యతాగ్రే గగనేర విర్యథా ॥ ౩౬ ॥ ప్రణమ్యరామం ప్రణతార్తిహారిణం । భవప్రవాహోపరమం ఘృణాకరమ్ । ప్రణమ్యభూయః ప్రణనామదండవ । త్ప్రసన్నసర్వాత్తిహరం ప్రసన్నధీః ॥ ౩౭ ॥ విరాధఉవాచ, శ్రీరామ రాజీవదలాయతాక్ష । విద్యాధరోఽహం విమలప్రకాశః । దుర్వాససాఽకారణ కోపమూర్తినా । శప్తః పురాసోఽకస్య విమోచిత స్త్వయా ॥ ౩౮ ॥ ఇతః పరం త్వచ్చరణార విందయోః స్మృతిస్సదా మేఽస్తు భవోపశాంతయే । త్వన్నామ సంకీర్తనమేవవాణీ । కరోతుమేకర్ణపుటంత్వదీయమ్ ॥ ౩౯ ॥ కథామృతంపాతుకరద్వయంతే । పాదారవిందార్చన మేవకుర్యాత్ । శిరశ్చతేపాదయుగ ప్రణామం । కరోతునిత్యం భవదీయ మేవమ్ ॥ ౪౦ ॥ నమస్తుభ్యంభగవతే విశుద్ధజ్ఞానమూర్తయే । ఆత్మారామాయ రామాయసీతారామాయవేధసే ॥ ౪౧ ॥ ప్రసన్నంపాహిమాం రామ యాస్యామి త్వదనుజ్ఞయా । దేవలోకంరఘుశ్రేష్ఠ మాయామాం మాఽఽవృణోతు తే ॥ ౪౨ ॥ ఇతివిజ్ఞాపితస్తేన ప్రసన్నో రఘునందనః । దదౌవరంతత్రాప్రీతో విరాధాయ మహామతిః ॥ ౪౩ ॥ గచ్ఛవిద్యా ధరాశేష మాయా దోషగుణాజితాః । త్వయాసుదర్శనా త్సద్యో ముక్తోజ్ఞాన వతాంవరః ॥ ౪౪ ॥ మద్భక్తి ర్దుర్లభాలోకే జాతాచేత్ముక్తి

త్రైవాయతః । అత స్త్వం భక్తిసంపన్నః పరంయాహి మమాజ్ఞయా ॥ ౪౫ ॥ రామేణరక్షోనిధనం సుఘోరం । తా
పాద్విముక్తస్య వచానవేవహ్ । విద్యాధరత్వం పునరేవలబ్ధ్వా । రామంగృణన్నేతినలోకథిలాభ్యాన్ ॥ ౪౬ ॥

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే- ఉమామహేశ్వరసంవాదే, అరణ్యకాండే, ప్రథమస్సర్గః.

విరాధే స్వర్గతే రామో లక్ష్మణేనచ సీతయా । జగామ శరభంగస్య వనం సర్వసుఖావహమ్ ॥ ౧ ॥ శరభంగ స్త
తో దృష్ట్వా రామం సౌమిత్రిణా సహ । ఆయాంతం సీతయా సార్థం సంభ్రమా దుత్థిత స్సుధీః ॥ ౨ ॥ అభిగమ్య సుసం
పూజ్య విష్టరే ష్వాపవేశయత్ ॥ ఆతిథ్య మకరో త్తేషాం కందమూల ఫలాదిభిః ॥ ౩ ॥ ప్రీత్యాహ శరభంగోఽపి రామం
భక్తపరాయణమ్ । బహుకాల మిహైవాసం తపసే కృత నిశ్చయః ॥ ౪ ॥ తవసందర్శనాకాంక్షీ రామత్వంపరమేశ్వరః ।
అద్యమ త్తపసా సిద్ధం యత్పుణ్యం బహు విద్యతే । తత్సర్వం తవ దాస్యామి తతో ముక్తిం వ్రజామ్యహమ్ ॥ ౫ ॥
సమర్ప్య రామస్య మహత్సుపుణ్యం . ఫలం విరక్తః శరభంగ యోగీ । చితింసమారోహ్య యదప్రమేయం రామం స
సీతం సహసా ప్రణమ్య ॥ ౬ ॥ ధ్యాయం శ్చిరం రామ మశేషహృత్స్థం దూర్వాదలశ్యామల మమ్బుజాక్షమ్ । చీరా
మ్బరం స్నిగ్ధజటాకలాపం । సీతాసహాయం సహలక్ష్మణంతమ్ కోవాదయాళుస్స్మితకాంతి ఫేను ॥ ౭ ॥ రమ్యోజగత్యాం
రఘునాయకాదహో । స్మృతో మయా నిత్య మనన్యభాజా । జ్ఞాత్వా స్మృతిం మే స్వయమేవయాతః ॥ ౮ ॥ పశ్య
త్వివాసీం దేవో రామో దాశరథిః ప్రభుః । దగ్ధ్వా స్వదేహం గచ్ఛామి బ్రహ్మలోక మకల్మషః ॥ ౯ ॥ అయోధ్యా
ధిపతి ర్మేఽస్తు హృదయే రాఘవ స్సదా । యద్వామాంకే స్థితా సీతా మేఘస్యేవతటిల్లతా ॥ ౧౦ ॥ ఇతి రామం చిరం
ధ్యాత్వా దృష్ట్వాచ పురత స్థ్సితమ్ । ప్రజ్వాల్య సహసా వహ్నిం దగ్ధ్వా పాఞ్చభౌతికం వపుః ॥ ౧౧ ॥ దివ్యదేహధర
స్సాక్షా ద్యయౌ లోకపతేః పదమ్ । తతో మునిగణా స్సర్వే దణ్డకారణ్య వాసినః । ఆజగ్ము రాఘవం ద్రష్టుం శరభ ఙ్గ
నివేశనమ్ ॥ ౧౨ ॥ దృష్ట్వా మునిసమూహంతం జానకీ రామలక్ష్మణాః । ప్రణేము స్సహసా భూమామాయామానుష

రూపిణః ॥ ౧౩ ॥ ఆశ్లిష్య రథినస్త్వాథ రామం సర్వహృదిస్థితమ్ । ఊచుః ప్రాంజలయస్సర్వే ధనుర్బాణధరం హరిమ్ ॥
౧౪ ॥ భూమేర్భారావతారాయ జాతోఽసి బ్రహ్మణార్థితః । జానీమస్త్వాం హరిం లక్ష్మీం జానకీం లక్ష్మణం తథా
శేషాంశం శంఖచక్రే ద్వే భరతం సానుజం తథా ॥ ౧౫ ॥ అతస్త్వాదా ఋషీణాం త్వం దుఃఖం మోక్తుమిహార్హసి ॥
౧౬ ॥ ఆగచ్ఛ యామో మునిసేవితాని । వనాని సర్వాణి రఘూత్తమ క్రమాత్ । దృష్టుం సుమిత్రాసుతజానకీభ్యామ్ ।
తదా దయాస్మాసు దృఢా భవిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ ఇతి విజ్ఞాపితో రామః కృతాంజలిపుటైర్ద్విజైః । జగామ మునిభిస్సార్ధం ద్రష్టుం మునివనా
ని సః ॥ ౧౮ ॥ దదర్శ తత్ర పతితాన్యనేకాని శిరాంసి సః । అస్థిభూతాని సర్వత్ర రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥ అస్థీని కేషామేతాని
కిమర్థం పతితాని వై । తమూచుర్మునయో రామ ఋషీణాం మస్తకాని హి । రాక్షసైర్భక్షితానీశ ప్రమత్తానాం సమాధి
షు ॥ ౨౦ ॥ అన్తరాయం మునీనాం తే పశ్యన్తోఽనుచరన్తి హి ॥ ౨౧ ॥ శ్రుత్వా వాక్యం మునీనాం స భయదైన్యసమన్వి
తమ్ । ప్రతిజ్ఞామకరోద్రామో వధాయాశేషరక్షసామ్ ॥ ౨౨ ॥ పూజ్యమానస్సదా తత్ర మునిభిర్వనవాసిభిః । జా
నక్యా సహితో రామో లక్ష్మణేన సమన్వితః ॥ ౨౩ ॥ ఉవాస కతిచిత్తత్ర వర్షాణి రఘునన్దనః । ఏవం క్రమేణ సంప్రాప్త
స్త్వృషీణామాశ్రమాన్విభుః ॥ ౨౪ ॥ సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమం ప్రాగాత్ప్రఖ్యాతమృషిసంకులమ్ । సర్వర్తుగుణసంపన్నం స
ర్వకాలసుఖావహమ్ ॥ ౨౫ ॥ రామమాగతమాకర్ణ్య సుతీక్ష్ణస్స్వయమాగతః । అగస్త్యశిష్యో రామస్య మన్త్రోపాస
నతత్పరః ॥ విధివత్పూజయామాస భక్త్యుత్ఫుల్లితలోచనః ॥ ౨౬ ॥ సుతీక్ష్ణ ఉవాచ.— త్వన్మన్త్రజాప్యహమనన్తగుణా
ప్రమేయ సీతాపతే శివవిరించిసమాశ్రితాంఘ్రే । సంసారసిన్ధుతరణామలపోతపాద రామాభిరామ సతతం తవ దా
సదాసః ॥ ౨౭ ॥ మామద్య సర్వజగతామవిగోచరస్త్వం । త్వన్మాయయా సుతకలత్రగృహాన్ధకూపే । మగ్నం నిరీ
క్ష్య మలపుద్గలపిండమోహ । పాశానుబద్ధహృదయం స్వయమాగతోఽసి ॥ ౨౮ ॥ త్వం సర్వభూతహృదయేషు కృ
తాలయోఽసి త్వన్మన్త్రజాప్యవిముఖేషు తనోషి మాయామ్ । త్వన్మన్త్రసాధనపరేష్వపయాతి మాయా సేవాను

రూపఫలదో౽సి యథా మహీపః ॥ ౨౯ ॥ విశ్వస్య సృష్టిలయసంస్థితిహేతు రేక । స్త్వం మాయయా త్రిగుణయా విధిశేశ
విష్ణూన్ । భాసీశ మోహితధియాం వివిధాకృతిస్త్వం యద్వద్రవి స్సలిలపాత్రగతో౽ప్యనేకః ॥ ౩౦ ॥ ప్రత్యక్షతో౽
ద్య భవత శ్చరణారవిన్దం । పశ్యామి రామ తమసః పరతః స్థితస్య । దృగ్రూపత స్త్వమసతా మవిగోచరో౽పి ॥ త్వన్మన్త్ర
పూతహృదయేషు సదా ప్రసన్నః ॥ ౩౧ ॥ పశ్యామి రామ తవ రూప మరూపిణో౽పి । మాయావిడమ్బనకృతం
సుమనుష్య వేషమ్ । కన్దర్పకోటిసుభగం కమనీయ చాప బాణం దయార్ద్ర హృదయం స్మితచారు వక్త్రమ్ ॥ ౩౨ ॥
సీతా సమేత మజినామ్బర మప్రధృష్యం సౌమిత్రిణా నియత సేవిత పాదపద్మమ్ । నీలోత్పల ద్యుతి మనన్త గు
ణం ప్రశాన్తం మద్భాగధేయ మనిశం ప్రణమామి రామమ్ ॥ ౩౩ ॥ జానన్తు రామ తవ రూప మశేషదే
శ కాలాద్యు పాధిరహితం ఘనచిత్ప్రకాశమ్ । ప్రత్యక్షతో౽ద్య మమగోచర మేతదేవ రూపం విభాతు
హృదయే న పరం వికాఙ్క్షే ॥ ౩౪ ॥ ఇత్యేవం స్తువత స్తస్య రామ స్సస్మిత మబ్రవీత్ మునే జానామి తే చిత్తం నిర్మలం మ
దుపాసనాత్ ॥ ౩౫ ॥ అతో౽హ మాగతో ద్రష్టుం మదృతే నాన్యసాధనమ్ । మన్మన్త్రోపాసకా లోకే మామేవ శరణం
గతాః ॥ ౩౬ ॥ నిరపేక్షా నాన్యగతా స్తేషాం దృశ్యో౽హ మన్వహమ్ । స్తోత్ర మేతత్పఠేద్యస్తు త్వత్కృతం మత్ప్రియం
సదా ॥ ౩౭ ॥ సద్భక్తి ర్మే భవే త్తస్య జ్ఞానం చ విమలం భవేత్ । త్వం మమోపాసనా దేవ విముక్తో౽సీహ సర్వతః ॥ ౩౮ ॥
దేహాన్తే మమ సాయుజ్యం లప్స్యసే నాత్ర సంశయః । గురుం తే ద్రష్టు మిచ్ఛామి హ్యగస్త్యం మునినాయకమ్ । కిఞ్చిత్కా
లం తత్ర వస్తుం మనో మే త్వరయ త్యలమ్ ॥ ౩౯ ॥ సుతీక్ష్ణో౽పి తథే త్యాహ శ్వో గమిష్యసి రాఘవ । అహ మప్యాగమిష్యామి
చిరాద్దృష్టో మహామునిః ॥ ౪౦ ॥ అథ ప్రభాతే మునినా సమేతో । రామ స్ససీత స్సహలక్ష్మణేన । అగస్త్యసంభాషణలోల
మానస । శ్శనై రగస్త్యానుజమన్దిరం యయౌ ॥

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే ఉమామహేశ్వర సంవాదే ఆరణ్యకాణ్డే ద్వితీయస్సర్గః సమాప్తః.

అథ రామస్సుతీక్ష్ణేన జానక్యా లక్ష్మణేనచ । అగస్త్యస్యాశ్రమస్థానం మధ్యాహ్నే సమపద్యత ॥ ౧ ॥ తేనసంపూ
జిత స్సమ్యగ్భుక్త్వామూలఫలాదికమ్ । పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ జగామాగస్త్యమండలమ్ ॥ ౨ ॥ సర్వర్తుఫలపుష్పా
ఢ్యం నానామృగగణైర్యుతమ్ । పక్షిసంఘైశ్చ వివిధై ర్నాదితం నన్దనోపమమ్ ॥ ౩ ॥ బ్రహ్మర్షిభిర్దేవర్షిభిస్సేవితం ముని
మన్దిరైః । సర్వతో௨లఙ్కృతం సాక్షాద్బ్రహ్మలోకమివాపరమ్ ॥ ౪ ॥ బహిరేవాశ్రమస్యాథ స్థిత్వా రామో௨బ్రవి
న్మునిమ్ । సుతీక్ష్ణ గచ్ఛ త్వం శీఘ్రమాగతం మాం నివేదయ । అగస్త్యమునివర్యాయ సీతయా లక్ష్మణేనచ ॥ ౫ ॥ సుహా ప్ర
సావ ఇత్యుక్త్వా సుతీక్ష్ణః ప్రియయా గురోః । ఆశ్రమం త్వరయా తత్ర ఋషిసంఘసమావృతమ్ । ఉపవిష్టం రామభక్తైర్వి
శేషేణ సమావృతమ్ ॥ ౭ ॥ వ్యాఖ్యాయంతం రామమన్త్రార్థం శిష్యేభ్యశ్చాతిభక్తితః । దృష్ట్వాగస్త్యం మునిశ్రేష్ఠం సుతీ
క్ష్ణః ప్రియయా మునేః ॥ ౮ ॥ దణ్డవత్ప్రణిపత్యాహ వినయావనతస్సుధీః । రామో దాశరథిర్బ్రహ్మన్ సీతయా లక్ష్మణే
నచ । ఆగతో దర్శనార్థం తే బహిస్తిష్ఠతి సాంజలిః ॥ ౯ ॥ అగస్త్య ఉవాచ.— శీఘ్రమానయ భద్రం తే రామం మ
మ హృది స్థితమ్ । తమేవ ధ్యాయమానో௨హం కాంక్షమాణో௨త్ర సంస్థితః ॥ ౧౦ ॥ ఇత్యుక్త్వా స్వయముత్థాయ
మునిస్సహితో௨తత్రిమ్ । అభ్యగాత్త్వరయా భక్త్యా గత్వా రామమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛ రామ భద్రం
తే దిష్ట్యా తే௨ద్య సమాగమః । ప్రియాతిథిర్మమ ప్రాప్తో௨స్యద్య మే సఫలం దినమ్ ॥ ౧౨ ॥ రామో௨పి మునిమాయా
న్తం దృష్ట్వా హర్షసమాకులః । సీతయా లక్ష్మణేనాపి దణ్డవత్పతితో భువి ॥ ౧౩ ॥ ద్రుతముత్థాప్య మునిరాడ్రామ
మాలిఙ్గ్య భక్తితః । తద్గాత్రస్పర్శజాహ్లాదస్రవన్నేత్రజలాకులః ॥ ౧౪ ॥ గృహీత్వా కరమేకేన కరేణ రఘునన్దనమ్ ।
జగామ స్వాశ్రమం హృష్టో మనసా మునిపుఙ్గవః ॥ ౧౫ ॥ సుఖోపవిష్టం సంపూజ్య పూజయా బహువిస్తరమ్ । భోజయి
త్వా యథాన్యాయం భోజ్యైర్వన్యైరనేకధా ॥ ౧౬ ॥ సుఖోపవిష్టమేకాన్తే రామం శశినిభాననమ్ । కృతాంజలి
రువాచేద మగస్త్యో భగవానృషిః ॥ ౧౭ ॥ త్వదాగమనమేవాహం ప్రతీక్షన్సమవస్థితః । యదా క్షీరసముద్రా

త్రైబ్రహ్మణా ప్రార్థితః పురా । భూమేర్భారాపహృత్యర్థం రావణస్య వధాయ చ ॥ ౧౮ ॥ ఇదానీం దృశ్యతా
ద్దింత్వా తవ రామ తపశ్చరన్ । వసామి మునిభిస్సార్ధం త్వామేవ పరిచిన్తయన్ ॥ ౯ ॥ సృష్టేః ప్రాగేక ఏవాసీర్నిర్వికల్
ల్పోఽనుపాధికః । త్వదాశ్రయా త్వద్విషయా మాయా శక్తిరుచ్యతే ॥ ౨౦ ॥ త్వామేవ నిర్గుణం శక్తిరావృణోతి యదా
తదా । అవ్యాకృతమితి ప్రాహుర్వేదాన్తపరినిష్ఠితాః ॥ ౨౧ ॥ మూలప్రకృతిరిత్యేకే ప్రాహుర్మాయేతి కేచన । అ
విద్యా సంసృతిర్బన్ధ ఇత్యాది బహుధోచ్యతే ॥ ౨౨ ॥ త్వయా సంక్షోభ్యమాణా సా మహత్తత్త్వం ప్రసూయతే । మ
హత్తత్త్వాదహంకారస్త్వయా సంచోదితాదభూత్ ॥ ౨౩ ॥ అహంకారో మహత్తత్త్వసంవృతస్త్రివిధోఽభవత్ ।
సాత్త్వికో రాజసశ్చైవ తామసశ్చేతి భణ్యతే ॥ ౨౪ ॥ తామసాత్సూక్ష్మతన్మాత్రాణ్యాసన్భూతాన్యతః పరమ్ ।
స్థూలాని క్రమశో రామ క్రమోత్తరగుణాని హ ॥ ౨౫ ॥ రాజసానీన్ద్రియాణ్యేవ సాత్త్వికా దేవతా మనః । తేభ్యోఽ
భవత్సూత్రరూపం లిఙ్గం సర్వగతం మహత్ ॥ ౨౬ ॥ తతో విరాట్ సముత్పన్నః స్థూలాద్భూతకదమ్బకాత్ । విరాజః పు
రుషాత్సర్వం జగత్స్థావరజఙ్గమమ్ ॥ ౨౭ ॥ దేవతిర్యఙ్మనుష్యాశ్చ కాలకర్మక్రమేణ తు । త్వం రజోగుణతో బ్రహ్మా జగ
తః సర్వకారణమ్ ॥ ౨౮ ॥ సత్త్వాద్విష్ణుస్త్వమేవాస్య పాలకః సద్భిరుచ్యసే । లయే రుద్రస్త్వమేవాస్య త్వన్మాయాగుణ
భేదతః ॥ ౨౯ ॥ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాఖ్యా వృత్తయో బుద్ధిజైర్గుణైః । తాసాం విలక్షణో రామ త్వం సాక్షీ చిన్మయోఽ
వ్యయః ॥ ౩౦ ॥ సృష్టిలీలాం యదా కర్తుమీహసే రఘునన్దన । అఙ్గీకరోషి మాయాం త్వం తదా వై గుణవానివ ।
రామ మాయా ద్విధా భాతి విద్యావిద్యేతి తే సదా ॥ ౩౧ ॥ ప్రవృత్తిమార్గనిరతా అవిద్యావశవర్తినః । నివృత్తిమా
ర్గనిరతా వేదాన్తార్థవిచారకాః । త్వద్భక్తినిరతా యే చ తే వై విద్యామయాః స్మృతాః ॥ ౩౨ ॥ అవిద్యావశగా యే తు
నిత్యం సంసారిణశ్చ తే । విద్యాభ్యాసరతా యే తు నిత్యముక్తాస్త ఏవ హి ॥ ౩౩ ॥ లోకే త్వద్భక్తినిరతాస్త్వన్మన్త్రో
పాసకాశ్చ యే । విద్యా ప్రాదుర్భవేత్తేషాం నేతరేషాం కదాచన ॥ ౩౪ ॥ అతస్త్వద్భక్తిసంపన్నా ముక్తా ఏవ న సంశ

యః। త్వద్భక్త్యమృతహీనానాం మోక్ష స్స్వప్నేఽపి నో భవేత్ ॥ ౩౫ ॥ కిం రామబహునోక్తేన సారం కించి ద్బ్రవీ
మితే। సాధుసంగతిరేవాత్ర మోక్షహేతు రుదాహృతా ॥ ౩౬ ॥ సాధవ స్సమచిత్తా యే నిస్స్పృహా విగతైషణాః।
దాన్తాః ప్రశాన్తా స్త్వద్భక్తా నివృత్తాఖిలకామనాః ॥ ౩౭ ॥ ఇష్టప్రాప్తి విపత్త్యోశ్చ సమా స్సఙ్గవివర్జితాః। సన్న్య
స్తాఖిలకర్మాణ స్సర్వదా బ్రహ్మతత్పరాః। యమాదిగుణసంపన్నా స్సన్తుష్టా యేన కేనచిత్ ॥ ౩౮౫ ॥ సత్సంగమో
భవే ద్యర్హి త్వత్కథాశ్రవణే రతిః। సముదేతి తతో భక్తి స్త్వయి రామ సనాతనే ॥ ౩౯౫ ॥ త్వద్భక్తావుపపన్నా
యాం విజ్ఞానం విపులం స్ఫుటమ్। ఉదేతి ముక్తిమార్గోఽయ మాద్య శ్చతురసేవితః। తస్మా ద్రాఘవ సద్భక్తి స్త్వయి
మే ప్రేమలక్షణా। సదా భూయా ద్ధరే సఙ్గ స్త్వద్భక్తేషు విశేషతః ॥ ౪౦౫ ॥ అద్య మే సఫలం జన్మ భవత్సందర్శ
నాదభూత్ ॥ ౪౨ ॥ అద్య మే క్రతవ స్సర్వే బభూవు స్సఫలాః ప్రభో। దీర్ఘకాలం మయా తప్త మనన్యమతినా తపః
తస్యేహ తపసో రామ ఫలం తవ యద్దర్శనమ్ ॥ ౪౩ ॥ సదా మే సీతయా సార్ధం హృదయే వస రాఘవ। గచ్ఛత స్తి
ష్ఠతో వాఽపి స్స్మృతి స్స్యాన్మే సదా త్వయి ॥ ౪౪ ॥ ఇతి స్తుత్వా రమానాథ మగస్త్యో మునిసత్తమః। దదౌ చాపం
మహేన్ద్రేణ రామార్థే స్థాపితం పురా। అక్షయ్యౌ బాణతూణీరౌ ఖడ్గం రత్నవిభూషితమ్॥౪౫౫॥ జహి రాఘవ భూభా
రభూతం రాక్షసమణ్డలమ్। యదర్థ మవతీర్ణోఽసి మాయయా మనుజాకృతిః ॥ ౪౬౫ ॥ ఇతో యోజన యుగ్మే తు పు
ణ్యకాననమణ్డితః। అస్తి పఞ్చవటీ నామ్నా ఆశ్రమో గౌతమీతటే ॥ ౪౭౫ ॥ నేతవ్య స్తత్ర తే కాలః శేషో రఘు
కులోద్వహ ॥ ౪౮ ॥ తత్త్రైవ బహుకార్యాణి దేవానాం కురు సత్త్వతే। శ్రుత్వా తదాఽగస్త్యసుభాషితం వచః స్తోత్రం
చ తత్త్వార్థసమన్వితం విభుః మునిం సమాభాష్య ముదాన్వితో యయౌ ప్రదర్శితం మార్గమశేషవిద్ధరిః॥౫౦॥

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే ఉమామహేశ్వర సంవాదే అరణ్యకాండే తృతీయస్సర్గః సమాప్తః.

మార్గే వ్రజన్దదర్శాథ శైలశృఙ్గ మివస్థిరమ్। వృద్ధం జటాయుషం రామః కిమేతదితి విస్మితః ॥ ౧ ॥ ధను రాన్యయ

సౌమిత్రే రాక్షసో౽యం పురస్స్థితః । ఇత్యాహ లక్ష్మణం రామో హనిష్యామ్యృషిభక్షకమ్ ॥ ౨ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా రామ
వచనం గృధ్రరాడ్భయపీడితః । వధార్హో౽హం న తే రామ పితుస్తే౽హం ప్రియస్సఖా ॥ ౩ ॥ జటాయుర్నామ భద్రం
తే గృధ్రో౽హం ప్రియకృత్తవ ॥ ౪ ॥ పఞ్చవట్యామహం వత్స్యే తవైవ ప్రియకామ్యయా । మృగయాయాం కదాచిత్తు
ప్రయాతే లక్ష్మణే౽పి చ । సీతా జనకకన్యేయం రక్షితవ్యా ప్రయత్నతః ॥ ౫ ॥ శ్రుత్వా తద్గృధ్రవచనం రామస్సస్నే
హమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ సాధు గృధ్ర మహారాజ తథైవ కురు మే ప్రియమ్ । అత్రైవ మే సమీపస్థో నాతిదూరే వనే వస ॥
౭ ॥ ఇత్యామన్త్రిత మాలిఙ్గ్య యయౌ పఞ్చవటీం ప్రభుః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా రఘునన్దనః ॥ ౮ ॥ గ
త్వా తే గౌతమీతీరం పఞ్చవట్యాం సువిస్తరమ్ । మన్దిరం కారయామాస లక్ష్మణేన సుబుద్ధినా ॥ ౯ ॥ తత్ర తే న్యవసన్స
ర్వే గఙ్గాయా ఉత్తరే తటే । కదమ్బపనసామ్రాది ఫలవృక్షసమాకులే వివిక్తే౽జనసమ్బాధవర్జితే నీరుజస్థలే ॥ ౧౦ ॥
వినోదయఞ్జనకజాం లక్ష్మణేన విపశ్చితా ॥ ౧౧ ॥ అధ్యువాస సుఖం రామో దేవలోక ఇవామరః । కన్దమూలఫలాదీని
లక్ష్మణో౽నుదినం తయోః ॥ ౧౨ ॥ ఆనీయ ప్రదదౌ రామసేవాతత్పరమానసః । ధనుర్బాణధరో నిత్యం రాత్రౌ జాగ
ర్తి సర్వతః ॥ ౧౩ ॥ స్నానం కుర్వత్యనుదినం త్రయస్తే గౌతమీజలే । ఉభయోర్మధ్యగా సీతా కురుతే చ గమాగమౌ ॥
౧౪ ॥ ఆనీయ సలిలం నిత్యం లక్ష్మణః ప్రీతమానసః । సేవతే౽హరహః ప్రీత్యా ఏవమాసన్సుఖం త్రయః ॥ ౧౫ ॥ ఏ
కదా లక్ష్మణో రామమేకాన్తే సముపస్థితమ్ । వినయావనతో భూత్వా పప్రచ్ఛ పరమేశ్వరమ్ ॥ ౧౬ ॥ భగవన్ శ్రో
తుమిచ్ఛామి మోక్షస్యైకాన్తికీం గతిమ్ । త్వత్తః కమలపత్రాక్ష సంక్షేపాద్వక్తుమర్హసి ॥ ౧౭ ॥ జ్ఞానం విజ్ఞాన
సహితం భక్తివైరాగ్యబృంహితమ్ । ఆచక్ష్వ మే రఘుశ్రేష్ఠ వక్తా నాన్యో౽స్తి భూతలే ॥ ౧౮ ॥ శ్రీరామ ఉవాచ.—
శృణు వక్ష్యామి తే వత్స గుహ్యాద్గుహ్యతరం పరమ్ । యద్విజ్ఞాయ నరో జహ్యాత్సద్యో వైకల్పికం భ్రమమ్ ॥ ౧౯ ॥ ఆ
దౌ మాయాస్వరూపం తే వక్ష్యామి తదనన్తరమ్ । జ్ఞానస్య సాధనం పశ్చాద్జ్ఞానం విజ్ఞానసంయుతమ్ । జ్ఞేయం చ పరమా

త్మానం యద్ జ్ఞాత్వా ముచ్యతే భయాత్ ॥ ౨౦ ॥ అనాత్మని శరీరాదావాత్మబుద్ధిస్తు యా భవేత్ । సైవ మాయా తయైవాసౌ సంసారః పరికల్ప్యతే ॥ ౨౧½ ॥ రూపే ద్వే నిశ్చితే పూర్వం మాయాయాః కులనన్దన । విక్షేపావరణే తత్ర ప్రథమం కల్పయేజ్జగత్ । లిఙ్గాద్యబ్రహ్మపర్యన్తం స్థూలసూక్ష్మవిభేదతః । అపరం త్వఖిలం జ్ఞానరూపమావృత్య తిష్ఠతి ॥ ౨౩½ ॥ మాయయా కల్పితం విశ్వం పరమాత్మని కేవలే । రజ్జౌ భుజఙ్గవద్భ్రాన్త్యా విచారే నాస్తి కించన ॥ ౨౪½ ॥ శ్రూయతే దృశ్యతే యద్యత్స్మర్యతే వా నరైస్సదా । అసదేవ హి తత్సర్వం యథా స్వప్నమనోరథౌ ॥ ౨౫½ ॥ దేహ ఏవ హి సంసారవృక్షమూలం దృఢం స్మృతమ్ । తన్మూలః పుత్రదారాది బన్ధః కిం తేఽన్యథాత్మనః ॥ ౨౬ ॥ దేహస్తు స్థూలభూతాని పఞ్చతన్మాత్రపఞ్చకమ్ । అహఙ్కారశ్చ బుద్ధిశ్చ ఇన్ద్రియాణి తథా దశ ॥ ౨౭ ॥ చిదాభాసో మనశ్చైవ మూలప్రకృతిరేవ చ । ఏతత్క్షేత్రమితి జ్ఞేయం దేహ ఇత్యభిధీయతే ॥ ౨౮ ॥ ఏతైర్విలక్షణో జీవః పరమాత్మా నిరామయః । జీవశ్చ పరమాత్మా చ పర్యాయో నాత్ర భేదధీః ॥ ౩౦ ॥ తస్య జీవస్య విజ్ఞానే సాధనాన్యపి మే శృణు ॥ ౩౦½ ॥ మానాభావస్తథా దమ్భహింసాదిపరివర్జనమ్ ॥ ౩౧ ॥ పరాక్షేపాదిసహనం సర్వత్రావక్రతా తథా । మనోవాక్కాయసద్భక్త్యా సద్గురోః పరిసేవనమ్ ॥ ౩౨ ॥ బాహ్యాభ్యన్తరసంశుద్ధిః స్థిరతా సత్క్రియాదిషు । మనోవాక్కాయదణ్డశ్చ విషయేషు నిరీహతా ॥ ౩౩ ॥ నిరహఙ్కారతా జన్మజరాద్యాలోచనం తథా । అసక్తిస్స్నేహశూన్యత్వం పుత్రదారధనాదిషు ॥ ౩౪ ॥ ఇష్టానిష్టాగమే నిత్యం చిత్తస్య సమతా తథా । మయి సర్వాత్మకే రామే హ్యనన్యవిషయా మతిః ॥ ౩౫ ॥ జనసంబాధరహితశుద్ధదేశనిషేవణమ్ । ప్రాకృతైర్జనసంఘైశ్చ హ్యరతిస్సర్వదా భవేత్ ॥ ౩౬ ॥ ఆత్మజ్ఞానే సదోద్యోగో వేదాన్తార్థావలోకనమ్ ॥ ౩౬½ ॥ ఉక్తైరేతైర్భవేద్ జ్ఞానం విపరీతైర్విపర్యయః ॥ ౩౭ ॥ బుద్ధిప్రాణమనోదేహాహఙ్కృతిభ్యో విలక్షణః । చిదాత్మాఽహం నిత్యశుద్ధో బుద్ధ ఏవేతి నిశ్చయమ్ ॥ ౩౮ ॥ యేన జ్ఞానేన సంవిత్తే తద్ జ్ఞానం నిశ్చితం చ మే ॥ ౩౮½ ॥ విజ్ఞానం చ తదైవైతత్ సాక్షాదనుభవేద్యదా ॥ ౩౯ ॥ ఆత్మా సర్వత్ర పూర్ణస్స్యా

చ్చిదానందాత్మకోఽవ్యయః । బుద్ధ్యాద్యుపాధిరహితః పరిణామాదివర్జితః ॥ ౪౦ ॥ స్వప్రకాశేన దేహాదీన్ భాసయన్ననపావృతః । ఏక ఏవాద్వితీయశ్చ సత్యజ్ఞానాదిలక్షణః ॥ ౪౧ ॥ అసంగస్స్వప్రభో ద్రష్టా విజ్ఞానేనావగమ్యతే ॥ ౪౧½ ॥ ఆచార్యశాస్త్రోపదేశాదైక్యజ్ఞానం యదా భవేత్ । ఆత్మనోర్జీవ పరయో ర్మూలావిద్యా తదైవ హి । లీయతే కార్యకరణైః సహైవ పరమాత్మని ॥ ౪౨ ॥ సావస్థా ముక్తిరిత్యుక్తా హ్యుపచారోఽయమాత్మని ॥ ౪౩ ॥ ఇదం మోక్షస్వరూపం తే కథితం రఘునందన । జ్ఞానవిజ్ఞానవైరాగ్యసహితం మే పరాత్మనః ॥ ౪౪½ ॥ కింత్వేతద్దుర్లభం మన్యే మద్భక్తివిముఖాత్మనామ్ ॥ ౪౫ ॥ చక్షుష్మతామపి యథా రాత్రౌ సమ్యఙ్న దృశ్యతే । పదం దీపసమేతానాం దృశ్యతే సమ్యగేవ హి ॥ ౪౬ ॥ ఏవం మద్భక్తియుక్తానామాత్మా సమ్యక్ప్రకాశతే ॥ ౪౬½ ॥ మద్భక్తేః కారణం కించిద్వక్ష్యామి శృణు తత్త్వతః ॥ ౪౭ ॥ మద్భక్తసంగో మత్సేవా మద్భక్తానాం నిరంతరమ్ । ఏకాదశ్యుపవాసాది మమ పర్వానుమోదనమ్ ॥ ౪౮ ॥ మత్కథాశ్రవణే పాఠే వ్యాఖ్యానే సర్వదా రతిః । మత్పూజాపరినిష్ఠా చ మమ నామానుకీర్తనమ్ ॥ ౪౯ ॥ ఏవం సతతయుక్తానాం భక్తిరవ్యభిచారిణీ । మయి సంజాయతే నిత్యం తతః కిమవశిష్యతే ॥ ౫౦ ॥ అతో మద్భక్తియుక్తస్య జ్ఞానం విజ్ఞానమేవ చ । వైరాగ్యం చ భవేచ్ఛీఘ్రం తతో ముక్తిమవాప్నుయాత్ ॥ ౫౧ ॥ కథితం సర్వమేతత్తే తవ ప్రశ్నానుసారతః । అస్మిన్మనస్సమాధాయ యస్తిష్ఠేత్స తు ముక్తిభాక్ ॥ ౫౨ ॥ న వక్తవ్యమిదం యత్నాన్మద్భక్తివిముఖాయ హి । మద్భక్తాయ ప్రదాతవ్యమాహూయాపి ప్రయత్నతః ॥ ౫౩ ॥ య ఇదం తు పఠేన్నిత్యం శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః । అజ్ఞానపటలధ్వాంతం విధూయ పరిముచ్యతే ॥ ౫౪ ॥ భక్తానాం మమ యోగినాం సువిమలస్వాంతాతిశాంతాత్మనాం । మత్సేవాభిరతాత్మనాం చ విమలజ్ఞానాత్మనాం సర్వదా । సంగం యః కురుతే సదోద్యతమతిస్తస్యైవ నానస్యధీః । రోమ్ణేదుస్తస్య కరే స్థితోఽహమనిశం ప్రత్యక్షభవే నాన్యథా ॥ ౫౫ ॥

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, అరణ్యకాండే, చతుర్థస్సర్గః, సమాప్తః.

శ్రీమహాదేవః — తస్మిన్కాలే మహారణ్యే రాక్షసీ కామరూపిణీ । విచచార మహాసత్త్వా జనస్థాననివాసినీ ॥ ౧ ॥
ఏకదా గౌతమీతీరే పంచవట్యాస్సమీపతః । పద్మవజ్రాంకుశాంకాని పదాని జగతీపతేః । దృష్ట్వా కామపరీతాత్మా
పాదసౌందర్యమోహితా । పశ్యంతీ సా శనైరాగాద్రాఘవస్య నివేశనమ్ ॥ ౩ ॥ తత్ర సా తం రమానాథం సీతయా
సహ సంస్థితమ్ । కందర్పసదృశం రామం దృష్ట్వా కామవిమోహితా ॥ ౪ ॥ రాక్షసీ రాఘవం ప్రాహ కస్త్వం కిమిహ
మహాశ్రమే । యుక్తో జటావల్కలాద్యైః సాధ్యం కిం కర్తుమిహ మే వద ॥ ౫ ॥ అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ ।
భగినీ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య మహాత్మనః ॥ ౬ ॥ ఖరేణ సహితా భ్రాత్రా వసామ్యత్రైవ కాననే । రాజ్ఞా దత్తం చ మే సర్వం
మునిభక్షా వసామ్యహమ్ ॥ ౭ ॥ త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛామి వద మే వదతాం వర । నామాహ రామనామాహమయో-
ధ్యాధిపతేస్సుతః ॥ ౮ ॥ ఏషా మే సుందరీ భార్యా సీతా జనకనందినీ । స తు భ్రాతా కనీయాన్మే లక్ష్మణోఽతివసుందరః ॥ ౯ ॥ కిం
కృత్యం తే మయా బ్రూహి కార్యం భువనసుందరి । ఇతి రామవచశ్శ్రుత్వా కామార్తా సాఽబ్రవీదిదమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏహి రామ మ-
యా సార్ధం రమస్వ గిరికాననే । కామార్తాఽహం న శక్నోమి త్యక్తుం త్వాం కమలేక్షణ ॥ ౧౧ ॥ రామస్సీతాం కటాక్షేణ పశ్య-
న్సస్మితమబ్రవీత్ । భార్యా మమైషా కల్యాణీ విద్యతే హ్యనపాయినీ ॥ ౧౨ ॥ త్వం తు సాపత్న్యదుఃఖేన కథం స్థాస్యసి సుందరి । బహి-
రాస్తే మమ భ్రాతా లక్ష్మణోఽతీవ సుందరః ॥ ౧౩ ॥ తవానురూపో భవితా పతిస్తేనైవ సంచర । ఇత్యుక్తా లక్ష్మణం ప్రాహ పతిర్మే
భవ సుందర ॥ ౧౪ ॥ భ్రాతురాజ్ఞాం పురస్కృత్య సంగచ్ఛావోఽద్య మాచిరమ్ । ఇత్యాహ రాక్షసీ ఘోరా లక్ష్మణం వి-
కామమోహితా ॥ ౧౫ ॥ తామాహ లక్ష్మణస్సాధ్వి దాసోఽహం తస్య ధీమతః । దాసీ భవిష్యసి త్వం తు తతో దుఃఖ-
తరం ను కిమ్ ॥ ౧౬ ॥ తమేవ గచ్ఛ భద్రం తే స తు రాజాఽఖిలేశ్వరః । తచ్ఛ్రుత్వా పునరప్యాగాద్రాఘవం
దుష్టమానసా ॥ ౧౭ ॥ క్రోధాద్రామ కిమర్థం మాం భ్రామయస్యనవస్థితః । ఇదానీమేవ తాం సీతాం భక్షయామి తవా-
గ్రతః ॥ ౧౮ ॥ ఇత్యుక్త్వా వికటాకారా జానకీమనుధావతి । తతో రామాజ్ఞయా ఖడ్గమాదాయ పరిగృహ్య తామ్ ॥ ౧౯ ॥

ఛిత్వైవ నాసాం కర్ణౌ చ లక్ష్మణో లఘువిక్రమః । తతో ఘోరధ్వనిం కృత్వా రుధిరాక్తవపుర్ద్రుతమ్ ॥ ౨౦ ॥
క్రందమానా పపాతాగ్రే ఖరస్య పరుషాక్షరా । కిమేతదితి తామాహ ఖరః ఖరతరాక్షరః ॥ ౨౧ ॥ కేనైవం కారి
తాసి త్వం మృత్యోర్వక్త్రానువర్తినా । వద మే తం వధిష్యామి కాలకల్పమపి క్షణాత్ ॥ ౨౨ ॥ తమాహ రా
క్షసీ రామః సీతాలక్ష్మణసంయుతః । దండకం నిర్భయం కుర్వన్నాస్తే గోదావరీతటే ॥ ౨౩ ॥ మామేవం కృతవ
వాంస్తస్య భ్రాతా తేనైవ చోదితః । యది త్వం కులజాతోఽసి వీరోఽసి జహి తౌ రిపూ ॥ ౨౪ ॥ తయోస్తు
రుధిరం పాస్యే భక్షమాణే సుదుర్మనా । నో చేత్ప్రాణాన్పరిత్యజ్య యాస్యామి యమసాదనమ్ ॥ ౨౫ ॥ తచ్ఛ్రు
త్వా త్వరితం ప్రాగాత్ ఖరః క్రోధేన మూర్ఛితః । చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । చోదయామాస
రామస్య సమీపం వధకాంక్షయా ॥ ౨౬ ॥ ఖరశ్చ త్రిశిరాశ్చైవ దూషణశ్చైవ రాక్షసః । సర్వే రామం యయుః శీఘ్రం నానా
ప్రహరణోద్యతాః ॥ ౨౭ ॥ శ్రుత్వా కోలాహలం తేషాం రామః సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ శ్రూయతే విపులః శ
బ్దో నూనమాయాంతి రాక్షసాః । భవిష్యతి మహద్యుద్ధం నూనమద్య మయా సహ ॥ ౨౯ ॥ సీతాం నీత్వా గుహాం
గత్వా తత్ర తిష్ఠ మహాబల । హంతుమిచ్ఛామ్యహం సర్వాన్ రాక్షసాన్ ఘోరదర్శనాన్ ॥ ౩౦ ॥ అత్ర కించిన్న
వక్తవ్యం శాపితోఽసి మమోపరి । తథేతి సీతామాదాయ లక్ష్మణో గహ్వరం యయౌ ॥ ౩౧ ॥ రామః పరికరం బద్ధ్వా
ధనురాదాయ నిష్ఠురమ్ । తూణీరావక్షయశరౌ బద్ధ్వా యత్తోఽభవత్ప్రభుః ॥ ౩౨ ॥ తత ఆగత్య రక్షాంసి రామ
స్యోపరి చిక్షిపుః । ఆయుధాని విచిత్రాణి పాషాణాన్పాదపానపి ॥ ౩౩ ॥ తాని చిచ్ఛేద రామోఽపి లీలయా తిలశః క్షణాత్ ।
తతో బాణసహస్రేణ హత్వా తాన్ సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౩౪ ॥ ఖరం త్రిశిరసం చైవ దూషణం చైవ రాక్షసమ్ । జఘాన
ప్రహరార్ధేన సర్వానేవ రఘూత్తమః ॥ ౩౫ ॥ లక్ష్మణోఽపి గుహామధ్యాత్సీతామాదాయ రాఘవే । సమర్ప్య రాక్షసాన్దృ
ష్ట్వా హతాన్విస్మయమాయయౌ ॥ ౩౬ ॥ సీతా రామం సమాలింగ్య ప్రసన్నముఖపంకజా । శస్త్రవ్రణాని చాంగేషు

మహార్హా జనకాత్మజా ॥ ౩౭ ॥ సాఽపి దుద్రావ దృష్ట్వా తాన్ తస్మాత్ రాక్షసపుంగవాన్ ॥ ౩౪ ॥ లంకాం గత్వా సభామధ్యే క్రోశంతీ పాదసన్నిధౌ । రావణస్య పపాతోర్వ్యాం భగినీ తస్య రక్షసః ॥ ౩౫ ॥ దృష్ట్వా తాం రావణః ప్రాహ భగినీం భయవిహ్వలామ్ ॥ ౩౯ ॥ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ వత్సే త్వం విరూపకరణం తవ । కృతం శక్రేణ వా భద్రే యమేన వరుణేన వా । కుబేరేణాథవా బ్రూహి భస్మీకుర్యాం క్షణేన తమ్ ॥ ౪౦ ॥ రాక్షసీ తమువాచేదం త్వం ప్రమత్తో విమూఢధీః ॥ ౪౧ ॥ పానాసక్తః స్త్రీవిజితః షణ్ఢః సర్వత్ర లక్ష్యసే । చారచక్షుర్విహీన స్త్వం కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౪[illegible] ॥ ఖరశ్చ నిహత స్సంఖ్యే దూషణ స్త్రిశిరా స్తథా । చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం మహాత్మనామ్ । నిహతాని క్షణేనైవ రామేణ సురశత్రుణా ॥ ౪౩ ॥ జనస్థాన మశేషేణ మునీనా మభయం కృతమ్ । న జానాసి విమూఢ స్త్వ మత ఏవ మయోచ్యతే ॥ ౪౪ ॥ రావణ ఉవాచ.— కో వా రామః కిమర్థం వా కథం తేనా సురా హతాః । సమ్యక్ కథయ మే తేషాం మూలఘాతం కరోమ్యహమ్ ॥ ౪౫ ॥ శూర్పణఖోవాచ.— జనస్థానా దహం యాతా కదాచిద్గౌతమీతటే । తత్ర పంచవటీనామ పురా మునిజనాశ్రయః ॥ ౪౬ ॥ తత్రాశ్రమే మయా దృష్టో రామో రాజీవలోచనః । ధనుర్బాణధరః శ్రీమాన్ జటావల్కలమండితః ॥ ౪౭ ॥ కనీయా ననుజ స్తస్య లక్ష్మణోఽపి తథావిధః । తస్య భార్యా విశాలాక్షీ రూపిణీ శ్రీరివా పరా ॥ ౪౮ ॥ దేవగంధర్వనాగానాం మనుష్యాణాం తథావిధా । న దృష్టా న శ్రుతా రాజన్ ద్యోతయంతీ వనం శుభా ॥ ౪౯ ॥ ఆనేతు మహ ముద్యుక్తా తాం భార్యార్థం తవానఘ । లక్ష్మణో నామ తద్భ్రాతా చిచ్ఛేద మమ నాసికామ్ । కర్ణౌ చ నోదిత స్తేన రామేణ స మహాబలః ॥ ౫౦ ॥ తతోఽహం మతిదుఃఖేన రుదంతీ ఖర మన్వగామ్ ॥ ౫౧ ॥ సోఽపి రామం సమాసాద్య యుద్ధం రాక్షసయూథపైః । తతః క్షణేన రామేణ తేనైవ బలశాలినా । సర్వే తేన వినష్టా వై రాక్షసా భీమవిక్రమాః ॥ ౫౨ ॥ యది రామో మనః కుర్యా త్త్రైలోక్యం నిమిషార్ధతః । భస్మీకుర్యా న్న సందేహ ఇతి భాతి మమ ప్రభో ॥ ౫౩ ॥ యది సా తవ భార్యా స్యా త్సఫలం తవ జీవితమ్ ॥ ౫౪ ॥ అతో యతస్వ రాజేం

ద్రి యథా తే వల్లభా భవేత్ । సీతా రాజీవపత్రాక్షీ సర్వలోకైకసుందరీ ॥ ౫౫ ॥ సా త్వా రామస్య పురతః స్థాతుం త్వం న క్షమః ప్రభో । మాయయా మోహయిత్వా తు ప్రాప్స్యసే తాం రఘూత్తమం ॥ ౫౬ ॥ శ్రుత్వా త స్సూర్పణఖావాక్యైశ్చ దానమానాదిభి స్తథా । ఆశ్వాస్య భగినీం రాజా ప్రవివేశ స్వకం గృహమ్ । తత్ర చిన్తాపరో భూత్వా నిద్రాం రాత్రౌ న లబ్ధవాన్ ॥ ౫౭ ॥ ఏకేన రామేణ కథం మనుష్య । మాత్రేణ నష్ట స్సబలః ఖరో మే భ్రాతా కథం మే బలవీర్యదర్ప । యుతో వినష్టో బత రాఘవేణ ॥ ౫౮ ॥ యద్వా న రామో మనుజః పరేశో । మాం హంతుకామ స్సబలం బలౌఘైః । సంప్రార్థితోఽయం ద్రుహిణేన పూర్వం । మనుష్యరూపోఽద్య రఘోః కులేఽభూత్ ॥ ౫౯ ॥ వధ్యో యది స్యాం పరమాత్మనాఽహం । వైకుంఠరాజ్యం పరిపాలయేఽహమ్ । నోచేదిదం రాక్షసరాజ్యమేవ । భోక్ష్యే చిరం రామమతో వ్రజామి ॥ ౬౦ ॥ ఇత్థం విచిన్త్యాఖిలరాక్షసేన్ద్రో । రామం విదిత్వా పరమేశ్వరం హరిమ్ । విరోధబుద్ధ్యైవ హరిం ప్రయామి । ద్రుతం న భక్త్యా భగవాన్ప్రసీదేత్ ॥ ౬౧ ॥

ఇతి, శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, ఆరణ్యకాండే, పంచమస్సర్గః, సమాప్తః.

విచిన్త్యైవం నిశాయాం స ప్రభాతే రథమాస్థితః । రావణో మనసా కార్యమేకం నిశ్చిత్య బుద్ధిమాన్ ॥ ౧ ॥ యయౌ మారీచసదనం పరం పారముదన్వతః । మారీచ స్తత్ర మునివజ్జటావల్కలధారకః ॥ ౨ ॥ ధ్యాయన్ హృది పరాత్మానం నిర్గుణం గుణభాసకమ్ । సమాధివిరమేఽపశ్యద్రావణం గృహమాగతమ్ ॥ ౩ ॥ దృష్ట్వా తూర్ణముత్థాయ చాలింగ్య పూజయిత్వా యథావిధి । కృతాతిథ్యం సుఖాసీనం మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ సమాగమన మేతత్తే రథేనైకేన రావణ । చిన్తాపర ఇవాభాసి హృది కార్యం విచిన్తయన్ ॥ ౫ ॥ బ్రూహి మే నహి గోప్యం చేత్ కరవాణి తవ ప్రియమ్ । న్యాయ్యం చేద్బ్రూహి రాజేన్ద్ర వృజినం మాం స్పృశేన్నహి ॥ ౬ ॥ రావణ ఉవాచ ॥ అస్తి రాజా దశరథ స్సాకేతాధిపతిః కిల । రామనామా సుత స్తస్య జ్యేష్ఠ స్సత్యపరాక్రమః ॥ ౭ ॥ వివాసయామాస సుతం వనం వనజనప్రియమ్ ।

భార్యయా సహితం భ్రాత్రా లక్ష్మణేన సమన్వితమ్ ॥ ౮ ॥ స ఆస్తే విపినే ఘోరే పంచవట్యాశ్రమే శుభే । తస్య భా
ర్యా విశాలాక్షీ సీతా లోకవిమోహినీ ॥ ౯ ॥ రామో నిరపరాధాన్మే రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ । ఖరం హత్వా వి
పినే సుఖమాస్తేఽతి నిర్భయః ॥ ౧౦ ॥ భగిన్యా మే శూర్పణఖ్యా నిర్దోషాయాశ్చ నాసికామ్ । కర్ణౌ చిచ్ఛేద దుష్టా
త్మా వనేఽతిష్ఠతి నిర్భయః ॥ ౧౧ ॥ అతస్త్వయా సహాయేన గత్వా తత్ప్రాణవల్లభామ్ । ఆనయిష్యామి విపినే రహితే
రాఘవేణ తామ్ ॥ ౧౨ ॥ త్వం తు మాయామృగో భూత్వా హ్యాశ్రమాదపనేష్యసి । రామం చ లక్ష్మణం చైవ తదా సీతాం
హరామ్యహమ్ ॥ ౧౩ ॥ త్వం తు తావత్సహాయం మే కృత్వా స్థాస్యసి పూర్వవత్ । ఇత్యేవం భాషమాణం తం రా
వణం వీక్ష్య విస్మితః ॥ ౧౪ ॥ కేనేదముపదిష్టం తే మూలఘాతకరం వచః । స ఏవ శత్రుర్వధ్యశ్చ యస్త్వన్నాశం
ప్రతీక్షతే ॥ ౧౫ ॥ రామస్య పౌరుషం స్మృత్వా చిత్తమద్యాపి రావణ । బాలోఽపి మాం కౌశికస్య యజ్ఞసంరక్షణాయ
సః ॥ ౧౬ ॥ ఆగతస్త్విషుణైకేన పాతయామాస సాగరే । యోజనానాం శతం రామ స్తదాదిభయవిహ్వలః ॥ ౧౭ ॥
స్మృత్వా స్మృత్వా తదేవాహం రామం పశ్యామి సర్వతః ॥ ౧౮ ॥ దండకేఽపి పునరప్యహం వనే పూర్వవైరమనుచింత
యన్ హృది । తీక్ష్ణశృంగమృగరూపమేకదా మాదృశైర్బహుభిరావృతోఽభ్యయామ్ ॥ ౧౯ ॥ రాఘవం జనకజాసమ
న్వితం లక్ష్మణేన సహితం త్వరాన్వితః । ఆగతోఽహమథ హంతుముద్యతో మాం విలోక్య శరమేకమక్షిపత్ ॥ ౨౦ ॥
తేన విద్ధహృదయోఽహముద్భ్రమన్ రాక్షసేంద్ర పతితోఽస్మి సాగరే । తత్ప్రభృత్యహమిదం సమాశ్రితః స్థానమా
జితమిదం భయార్దితః ॥ ౨౧ ॥ రామమేవ సతతం విభావయే భీతభీత ఇవ భోగరాశితః । రాజరత్నరమణీరథాదికం
శ్రోత్రయోర్యది గతం భయం భవేత్ ॥ ౨౨ ॥ రామ ఆగత ఇహేతి శంకయా బాహ్య కార్యమఖి సర్వమత్యజమ్ ।
నిద్రయా పరివృతో యదా స్వపే రామమేవ మనసానుచింతయన్ । స్వప్నదృష్టిగతరాఘవం తదా బోధితో విగతని
ద్ర ఆస్థితః ॥ ౨౩ ॥ తద్భవాన్ సపది ముంచ్య చాగ్రహం రాఘవం ప్రతి గృహం ప్రయాతు భో । రక్ష రాక్షసకులం చిరాగ

తత్ర తత్ర హి తాన్ సకలాం చేవ నశ్యతి ॥ ౨౪ ॥ తవ హితం వదతో మమ భాషితం పరిగృహాణ పరాత్మని రాఘవే । త్యజ
విరోధమతిం భజ భక్తితః పరమకారుణికో రఘునందనః ॥ ౨౫ ॥ అహమశేష మిదం మునివాక్యతో కళ్యణవ మాదియు
గే పరమేశ్వరః । బ్రహ్మణా౽ర్థితదేవాచ తం హరిః కుంతవేష్టిత మహాంకరవాణితత్ ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మణోక్తమరవింద
లోచనస్త్వం ప్రియాహి భువి మానుషం వపుః । దశరథాత్మజభావ మజ్జసా జహి రిపుం దశకంధరం హరే ॥ ౨౭ ॥ అ
తోస మానుషో రామ స్సాక్షాన్నారాయణో౽వ్యయః । మాయామానుష వేషేణ వనంయాతో౽తినిర్భయః । భూ
భారహరణార్థాయ గచ్ఛ తాత గృహం సుఖమ్ ॥ ౨౮ ॥ శ్రుత్వా మారీచవచనం రావణః ప్రత్యభాషత ॥ ౨౯ ॥ ప
రమాత్మా యదా రామః ప్రార్థితో బ్రహ్మణా కిల । మాం హంతుం మానుషో భూత్వా యత్నాదిహ సమాగతః ॥
౩౦ ॥ కరిష్యత్యచిరాదేవ సత్యసంకల్ప ఈశ్వరః । అతో౽హం యత్నతస్సీతా మానేష్యామ్యేవ రాఘవాత్ ॥ ౩౧ ॥
వధే ప్రాప్తే రణే వీర పాప్స్యామి పరమం పదమ్ । యద్వా రావణ రణే హత్వా సీతాం ప్రాప్స్యామి నిర్భయః ॥ ౩౨ ॥
అతో త్తిష్ఠ మహాభాగ విచిత్ర మృగరూపధృక్ । రామం స లక్ష్మణం శీఘ్రం మాశ్రమాదతి దూరతః । ఆక్రమ్యాగచ్ఛ
త్వం శీఘ్రం సుఖం తిష్ఠ యథా పురా ॥ ౩౩ ॥ అతః పరం చేద్యది కించి ద్భాషసే మద్విభీషణమ్ । హనిష్యామ్యసి
నా౽నేన త్వామత్రైవ న సంశయః ॥ ౩౪ ॥ మారీచ స్తద్వచశ్శ్రుత్వా స్వాత్మన్యేవాను చింతయత్ ॥ ౩౫ ॥ య
దిమాం రాఘవో హన్యాత్ తదా ముక్తో భవార్ణవాత్ । మాం హన్యాద్యది నేద్దుష్ట స్తదా మే నిరయో ధ్రువః ॥ ౩౬ ॥
ఇతి నిశ్చిత్య మరణం రామాదుత్థాయ వేగతః । అబ్రవీద్రావణం రాజన్ కరోమ్యాజ్ఞాం తవ ప్రభో ॥ ౩౭ ॥ ఇత్యు
క్త్వా రథమాస్థాయ గతౌ రామాశ్రమం ప్రతి । శుద్ధజాంబూనదప్రఖ్యో మృగో౽భూత్ ప్రియబిందుకః ॥ ౩౮ ॥ రత్న
శృంగో మణిఖురో నీలరత్నవిలోచనః । విద్యుత్ప్రభో విముగ్ధాస్యో విచచార వనాంతరే ॥ ౩౯ ॥ రామాశ్రమపదస్యాం
తే సీతాదృష్టి పథే చరన్ ॥ ౪౦ ॥ క్షణం చ ధావత్యపి తిష్ఠతే క్షణం సమీపమాగత్య పునర్భయావృతః । ఏవం సమా

యామృగవేషరూప । ధృత్వార సీతాం పరిమోయ నష్ఠః ॥౪౧॥ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

ఇతి, శ్రీమదధ్యాత్మ రామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, అరణ్యకాణ్డే, షష్ఠస్సర్గః, సమాప్తః

అథ రామోఽపి తత్సర్వం జ్ఞాత్వా రావణచేష్టితమ్ । ఉవాచ సీతా మేకాంతే శృణు జానకి మేవచః ॥ ౧ ॥ రా
వణో భిక్షురూపేణ ఆగమిష్యతి తేఽన్తికమ్ । త్వన్తుచ్ఛాయాం త్వదాకారాం స్థాపయిత్వోటజే విశ ॥ ౨ ॥ అగ్నావ
దృశ్యరూపేణ వర్షం తిష్ఠ మమాజ్ఞయా । రావణస్య వధాన్తేమాం పూర్వవత్ప్రాప్స్యసే శుభే ॥ ౩ ॥ శ్రుత్వా రామో
దితం వాక్యం సాపి తత్ర తథాకరోత్ । మాయాసీతాం బహిస్థాప్య స్వయ మన్తర్దధే ఽనలే ॥ ౪ మాయాసీతా
తదా ఽపశ్య న్మృగం మాయావినిర్మితమ్ । హసన్తీ రామమభ్యేత్య ప్రోవాచ వినయాన్వితా ॥ ౫ ॥ పశ్య రామ మృగం
చిత్రం కానకం రత్నభూషితమ్ । విచిత్రబిన్దుభిర్యుక్తం చరన్త మకుతోభయమ్ ॥ ౬ ॥ బద్ధ్వా దేహి మమ క్రీడామృ
గో భవతు సున్దరః । తథేతి ధను రాదాయ గచ్ఛన్ లక్ష్మణ మబ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ రక్ష త్వమతియత్నేన సీతాం మత్ప్రాణవ
ల్లభామ్ । మాయిన స్సంతి విపినే రాక్షసా ఘోరదర్శనాః ॥ ౮ ॥ అతోఽక్షత్రావహిత స్స్వార్థం రక్షసీతా మనిన్దితామ్।
లక్ష్మణో రామ మాహేదం దేవాయం మృగరూపధృక్ । మారీచోఽత్ర న సందేహ ఏవంభూతో మృగః కుతః ॥ ౯ ॥
శ్రీరామ ఉవాచ.— యదిమారీచ ఏవాయం తదా హన్మి న సంశయః । మృగ శ్చేదానయిష్యామి సీతావినోదహే
తవే ॥ ౧౦ ॥ గమిష్యామి మృగం బద్ధ్వా హ్యానయిష్యామి సత్వరః । త్వం ప్రయత్నేన సంరక్ష సీతా సంతతముద్యతః
ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ రామో మాయామృగ మనుద్రుతః ॥ ౧౧ ॥ మాయా యదాశ్రితా లోకమోహినీ జగదా
కృతిః । నిర్వికార శ్చిదాత్మాఽపి పూర్ణోఽపి మృగ మన్వగాత్ ॥ ౧౨ ॥ భక్తానుకమ్పీ భగవా నితి సత్యం వచోహరేః ।
కర్తుం సీతాప్రియార్థాయ జానన్నపి మృగం యయౌ ॥ ౧౩ ॥ అన్యథా పూర్ణకామస్య రామస్య విదితాత్మనః । మృగే
ణవా స్త్రియావాఽపి కింకార్యం పరమాత్మనః ॥ ౧౪ ॥ కదాచిద్దృశ్యతేఽభ్యాశే క్షణం ధావతి లీయతే । దృశ్యతేచ

తతో దూరా జ్జేవం రామ మపాహరత్ ॥ ౧౫½ ॥ తతో రామో౽పి విజ్ఞాయ రాక్షసో౽యమితి స్ఫుటమ్ । వివ్యాధ శ
రమాదాయ రాక్షసం మృగరూపిణమ్ ॥ ౧౬½ ॥ పపాత రుధిరాక్తాస్యో మారీచః పూర్వరూపధృక్ ॥ ౧౭ ॥ హాహా
తో౽స్మి మహాబాహో త్రాహి లక్ష్మణ మాం ద్రుతమ్ । ఇత్యుక్త్వా రామవద్వాచా పపాత రుధిరాననః ॥ ౧౮ ॥
యన్నామ మోక్షకో౽పి మరణే స్మృత్వా తత్సామ్య మాప్నుయాత్ । కిము తస్యాగ్రతో హరిం పశ్యంస్తేనైవ నిహతో౽సురః ॥
౧౯ ॥ తద్దేహా దుత్థితం తేజ స్సర్వలోకస్య పశ్యతః । రామ మేవావిశ ద్దృష్ట్వా విస్మయం పరమం యయుః ॥ ౨౦ ॥ కింక
ర్మ కృత్వా కిం పాపిష్ఠః పాతకీ మునిహింసకః । అథవా రాఘవ స్యాయం మహిమా నాత్ర సంశయః ॥ ౨౧ ॥ రామ
బాణేన సంవిద్ధః పూర్వం రామ మనుస్మరన్ । భయాత్సర్వం పరిత్యజ్య గృహవిత్తాదికంచ యత్ ॥ ౨౨ ॥ హృది రామం
సదా ధ్యాత్వా నిర్ధూతాశేషకల్మషః । అన్తే రామేణ నిహతః పశ్య న్నామ మవాప సః ॥ ౨౩ ॥ ద్విజో వా రాక్షసో
వాపి పాపివా ధార్మికో౽పివా । త్యజ న్కలేబరం రామం స్మృత్వా యాతి పరం పదమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి తే న్యోన్యమాభా
ష్య తతో దేవా దివం యయుః । రామ స్తచ్ఛిన్న రూమాస మ్రియమాణో౽సురాధమః ॥ ౨౫ ॥ హా లక్ష్మణేతి మద్వాక్య
మనుకుర్వ న్మమార కిమ్ । శ్రుత్వా మద్వాక్యసదృశం వాక్యం సీతా౽పి కిం భవేత్ ॥ ౨౬ ॥ ఇతి చిన్తాపరీతాత్మా రా
మో దూరా న్న్యవర్తత ॥ ౨౬½ ॥ సీతా తద్భాషితం శ్రుత్వా మారీచస్య దురాత్మనః । భీతా తిదుఃఖసంవిగ్నా లక్ష్మ
ణం త్వర మబ్రవీత్ ॥ ౨౭½ ॥ గచ్ఛ లక్ష్మణ వేగేన భ్రాతా తే౽సురపీడితః । హా లక్ష్మణేతి వచనం భ్రాతు స్తేన శ్రు
తో౽సి కిమ్ ॥ ౨౮½ ॥ తా మాహ లక్ష్మణో దేవి రామవాక్యం న తద్భవేత్ । యః కశ్చి ద్రాక్షసో దేవి మ్రియమా
ణో౽బ్రవీ ద్వచః ॥ ౨౯½ ॥ రామ స్త్రైలోక్య మపి యః క్రుద్ధో నాశయతి క్షణాత్ । స కథం దీనవచనం బ్రూయాత్ తే౽
మరపూజితః ॥ ౩౦½ ॥ శ్రుత్వా లక్ష్మణ మాలోక్య సీతా బాష్పవిలోచనా । ప్రాహ లక్ష్మణరుద్ధేద్భ్రాతుర్వ్యసనమిచ్ఛసి ॥ ౩౧½ ॥
ప్రేషితో భరతే నైవ రామనాశాభికాంక్షిణా । మాం నేతుం మాగతో౽సి త్వం రామనాశ ఉపస్థితే ॥ ౩౨½ ॥ న షా్

స్పృశసేత్వంమా మద్య హ్యపాశ్రితాం స్త్రియా మ్యహమ్ । న జానాతి దృశం రామ స్త్వాంభార్యాహరణోద్యతమ్ ।
రామా దన్యం న స్పృశామి త్వాం వా భరత మేవవా ॥ ౩౪ ॥ ఇత్యుక్త్వా వధ్యమానా సా స్వబాహుభ్యాం రురోద
హ ॥ ౩౫ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణః కర్ణౌ పిధా యాతీవ దుఃఖితః । మా మేవం భాషసే చండి ధిక్త్వాం నాశ ముపై
ష్యసి ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా వనదేవీభ్య స్సమర్ప్య జనకాత్మజామ్ । యయౌ దుఃఖాతిసంవిగ్నో రామ మేవ శనై శ్శనైః ॥
౩౬ ॥ తతోఽన్తరం సమాలోక్య రావణో భిక్షువేషధృక్ । సీతాసమీప మగమ త్స్ఫురద్దణ్డకమణ్డలుః ॥ ౩౭ ॥
సీతాత మవలోక్యాథ నత్వా సమ్పూజ్య భక్తితః । కన్దమూలఫలాదీని దత్వా స్వాగత మబ్రవీత్ ॥ ౩౮ ॥ మునేభు
ఙ్క్ష్వ ఫలానీని విశ్రమస్వ యథాసుఖమ్ ॥ ౩౯ ॥ ఇదానీ మేవ భర్తా మే హ్యాగమిష్యతి తే ప్రియమ్ । కరిష్యతి విశేషేణ
స్నాత్వం యది రోచతే ॥ ౪౦ ॥ భిక్షురువాచ ॥ కాత్వం కమలపత్రాక్షి కోవా భర్తా తవానఘే కిమర్థ మత్ర తే వాస
వనే రాక్షససేవితే । బ్రూహి భద్రే తత స్సర్వం స్వవృత్తాన్తం నివేదయే ॥ ౪౧ ॥ సీతోవాచ ॥ అయోధ్యాధిపతిశ్శ్రీ
మాన్ రాజా దశరథో మహాన్ । తస్య జ్యేష్ఠ సుతో రామ స్సర్వలక్షణలక్షితః ॥ ౪౨ ॥ తస్యాహం ధర్మతః పత్నీ
సీతాజనకనన్దినీ । తస్య భ్రాతా కనీయాంశ్చ లక్ష్మణో భ్రాతృవత్సలః ॥ ౪౩ ॥ పితు రాజ్ఞాం పురస్కృత్య దణ్డకే వస్తుమా
గతాః । చతుర్దశ సమా స్త్వాంతు జ్ఞాతు మిచ్ఛామి మే వద ॥ భిక్షు రువాచ ॥ పౌలస్త్యతనయోఽహంతు రావణో
రాక్షసాధిపః । త్వత్కామపరితప్తోఽహం త్వాం నేతుం పురమాగతః ॥ ౪౪ ॥ మునివేషేణ రామేణ కిం కరిష్యసి
మాం భజ । భుఙ్క్ష్వ భోగా న్మయాసార్థం త్యజ దుఃఖం వనోద్భవమ్ ॥ ౪౬ ॥ శ్రుత్వా తద్వచనం సీతా భీతా కించి దు
వాచ తమ్ । య దేవం భాషసే మాం త్వం నాశ మేష్యసి రాఘవాత్ ॥ ౪౭ ॥ ఆగమిష్యతి రామోఽపి క్షణం తిష్ఠ సహా
నుజః । మాం కో ధర్షయితుం శక్తో హరే ర్భార్యాం శశో యథా ॥ ౪౮ ॥ రామబాణై ర్వినిర్భిన్న స్త్వం పతిష్యసి మహీ
తలే ఇతి సీతావచ శ్శ్రుత్వా రావణః క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౪౯ ॥ స్వరూపం దర్శయామాస మహాపర్వత సన్నిభమ్ ।

దశాస్యం వింశతిభుజం కాలమేఘసమద్యుతిం ॥ ౫౦ ॥ తద్దృష్ట్వా వనదేవ్యశ్చ భూతానిచ విశత్రసుః । తతో విదార్య ధరణీం నఖైరుద్ధృత్య బాహుభిః । తోలయిత్వా రథే క్షిప్త్వా యయౌ క్షిప్రం విహాయసా ॥ ౫౧ ॥ హా రామ హా లక్ష్మణేతి రుదతీ జనకాత్మజా । భయోద్విగ్నమనా దీనా పశ్యన్తీ భువమేవ సా ॥ ౫౨ ॥ శ్రుత్వా తత్క్రన్దితం దీనం సీతాయాః పక్షిసత్తమః । జటాయురుత్థిత శ్శీఘ్రం నగాగ్రాత్తీక్ష్ణతుణ్డకః ॥ ౫౩ ॥ తిష్ఠ తిష్ఠేతి తం ప్రాహ కో గచ్ఛతి మమాగ్రతః ॥ ౫౪ ॥ ముషిత్వా లోకనాథస్య భార్యాం శూన్యా ద్వనాలయాత్ । శునకో మన్త్రపూతం త్వం పురోడాశమివాధ్వరే ॥ ౫౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా తీక్ష్ణతుణ్డేన చూర్ణయామాస తద్రథమ్ । వాహాన్బిభేద పాదాభ్యాం చూర్ణయామాస తద్ధనుః ॥ ౫౬ ॥ తత స్సీతాం పరిత్యజ్య రావణః ఖడ్గమాదదే । చిచ్ఛేద పక్షౌ సామర్షః పక్షిరాజస్య ధీమతః ॥ ౫౭ ॥ పపాత కిఞ్చిచ్ఛేషేణ ప్రాణేన భువి పక్షిరాట్ । పున రన్యరథే న్యాస్య సీతామాదాయ రావణః ॥ ౫౮ ॥ క్రోశన్తీం రామ రామేతి త్రాతారం నాధిగచ్ఛతీ । హా రామ హా జగన్నాథ మాం న పశ్యసి దుఃఖితామ్ ॥ ౫౯ ॥ రక్షసా నీయమానాం స్వాం భార్యాం మోచయ రాఘవ । హా లక్ష్మణ మహాభాగ త్రాహి మా మపరాధినీమ్ ॥ ౬౦ ॥ వాక్శరేణాహత స్త్వం మే క్షన్తు మర్హసి దేవర ॥ ౬౦ ॥ ఇత్యేవం క్రోశమానాం తాం రామాగమనశఙ్కయా । జగామ వాయువేగేన సీతామాదాయ సత్వరః ॥ ౬౧ ॥ విహాయసా నీయమానా సీతా ఽపశ్య దధోముఖీ । పర్వతాగ్రే స్థితాన్పఞ్చ వానరాన్వారిజాననా ॥ ౬౨ ॥ ఉత్తరీయార్ధఖణ్డేన విముచ్యాభరణాదికమ్ । బద్ధ్వా చిక్షేప రామాయ కథయన్త్వితి పర్వతే ॥ ౬౩ ॥ తత స్సముద్ర ముల్లఙ్ఘ్య లఙ్కాం గత్వా స రావణః । స్వాన్తఃపురే రహస్యే తామశోకవనికే ఽక్షిపత్ ॥ ౬౪ ॥ రాక్షసీభిః పరివృతాం మాతృబుద్ధ్యా ఽనుపాలయత్ ॥ ౬౫ ॥ కృశాఽతిదీనా పరికర్మవర్జితా । దుఃఖేన శుష్యద్వదనాఽతివిహ్వలా । హా రామ రామేతి విలప్యమానా । సీతా స్థితా రాక్షసబృన్దమధ్యే ॥ ౬౬ ॥

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే ఉమామహేశ్వరసంవాదే ఆరణ్యకాండే సప్తమస్సర్గః, సమాప్తః.

రామో మాయా వినంహత్వా రాక్షసం కామరూపిణమ్ । ప్రతస్థే స్వాశ్రమంగంతుం తతో దూరా ద్దదర్శ
తమ్ । ఆయాంతం లక్ష్మణందీనం ముఖేనపరిశుష్యతా ॥ ౧౫ ॥ రాఘవశ్చింతయామాస స్వాత్మన్యేవ మహామతిః ॥ ౨ ॥
లక్ష్మణ స్తన్నజానాతి మాయాసీతాం మయాకృతామ్ । జ్ఞాత్వాప్యేనంవఞ్చయిత్వా శోచామి ప్రాకృతో యథా ॥ ౩ ॥
యద్యహంవిరతో భూత్వా తూష్ణీంస్థాస్యామి మందిరే । తదారాక్షస కోటీనాం వధోపాయః కథంభవేత్ ॥ ౪ ॥ య
ది శోచామితాందుఃఖ సంతప్తః కాముకో యథా । తదాక్రమేణాను చిన్వన్సీతాం యాస్యేఽసురాలయమ్ ॥ ౫ ॥ రా
వణం సకులం హత్వా సీతామగ్నౌ స్థితాం పునః । మయైవ స్థాపితాంనీత్వా యాతాఽయోధ్యా మతంద్రితః ॥ ౬ ॥
అహంమనుష్యభావేన జాతోఽస్మి బ్రహ్మణార్థితః । మనుష్యభావ మాపన్నః కంచిత్కాలం వసామికౌ ॥ ౭ ॥ త
తో మాయా మనుష్యస్య చరితం మేకరు శృణ్వతామ్ । ముక్తిస్స్యాదప్రయాసేన భక్తిమార్గానువర్తినామ్ । నిశ్చి
త్యైవం తదాదృష్ట్వా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ కిమర్థమాగతోఽసిత్వం సీతాంత్యక్త్వా మమప్రియామ్ ।
సీతా వా భక్షితావాఽపి రాక్షసై ర్జనకాత్మజా ॥ ౯ ॥ లక్ష్మణః ప్రాంజలిః ప్రాహ సీతాయా దుర్వచోరుదత్ । హే
లక్ష్మణేతివచనం రాక్షసోక్తం శ్రుతంతయా ॥ ౧౦ ॥ తద్వాక్యసదృశంశ్రుత్వా మాంగచ్ఛేతి త్వరాబ్రవీత్ । రుద
తీసామయాప్రోక్తా దేవిరాక్షస భాషితమ్ । నేదం రామస్య వచనం స్వస్థాభవ శుచిస్మితే ॥ ౧౧ ॥ ఇత్యేవంసాంత్వి
తా సాధ్వీ మయాప్రోవాచ మాంపునః । యదుక్తం దుర్వచోరామ నవాచ్యం పురత స్తవ ॥ ౧౨ ॥ కర్ణౌపిధాయ
నిర్గత్య యాతోఽహం త్వాం సమీక్షితుమ్ । రామస్తు లక్ష్మణంప్రాహ తథాఽప్యనుచితంకృతమ్ ॥ ౧౩ ॥ త్వయా
స్త్రీభాషితంసత్యం కృత్వాత్యక్త్వా శుభాననామ్ । సీతావాభక్షితావాఽపి రాక్షసైర్నాత్ర సంశయః ॥ ౧౪ ॥ ఇతి
చిన్తాపరో రామ స్స్వాశ్రమం త్వరితో యయౌ । తత్రాదృష్ట్వా జనకజాం విలలాపాతిదుఃఖితః ॥ ౧౫ ॥ హా ప్రియే క్వ
గతాఽసిత్వం నాసిపూర్వవ దాశ్రమే । అథవా మద్విమోహార్థం లీలయా క్వాపిలీయసే ॥ ౧౬ ॥ ఇత్యాదిచిన్వన్వనం

సర్వం నాపశ్యజ్జానకీం తదా । వనదేవ్యః కుతస్సీతాం బ్రువంతు మమవల్లభామ్ ॥ ౧౭ ॥ మృగాశ్చ పక్షిణో వృక్షా ద
ర్శయంతు మమప్రియామ్ । ఇత్యేవం విలపన్నేవ రామస్సీతా నదృష్టవిత్ । సర్వజ్ఞ సర్వథాప్యాపి నాపశ్యద్రఘు
నందనః ॥ ౧౮ ॥ ఆనందోఽప్యన్వశోచత్తా మచలోఽప్యను ధావతి ॥ ౧౯ ॥ నిర్మమో నిరహంకారోఽప్యఖండానం
దరూపవాన్ । మమజాయేతిసీతేతి విలలాపాతి దుఃఖితః ॥ ౨౦ ॥ ఏవంమాయా మనుచరన్నసక్తోఽపి రఘూత్తమః ।
ఆసక్తఇవ మూఢానాం భాతితత్త్వవిదాం నహి ॥ ౨౧ ॥ ఏవంవిచిన్వన్సకలం వనంరామస్స లక్ష్మణః । భగ్నంరథం
ఛత్త్రిచాపం కూబరం పతితంభువి । దృష్ట్వాలక్ష్మణ మాహేదం పశ్యలక్ష్మణ కేనచిత్ । నీయమానాం జనకజాంసం
జిత్వాఽన్యో జహారతామ్ ॥ ౨౩ ॥ తతఃకించి ద్దూరతోభాగం గత్వాపర్వత సన్నిభమ్ । రుధిరాక్తవపుర్దృష్ట్వారా
మోవాక్య మథాబ్రవీత్ ॥ ౨౪ ॥ ఏషవై భక్షయిత్వా తాం జానకీం శుభదర్శనామ్ । శేతేఽవిక్తకతల్పస్థఃప
శ్యహన్మి నిశాచరమ్ ॥ ౨౫ ॥ చాపమానయ శీఘ్రంమే బాణంచ రఘునందన । తచ్ఛ్రుత్వారామవచనం జటాయుః
ప్రాహభీతవత్ ॥ ౨౬ ॥ మాం నమారయభద్రంతే మ్రియమాణం స్వకర్మణా । అహంజటాయుస్తేభార్యా హారి
ణంసమనుద్రుతః । రావణం తత్రయుద్ధంమే బభూవారివిమర్దన । తస్యవాహాన్ రథంచాపం ఛిత్త్వాఽహం తేన
ఘాతితః ॥ ౨౭ ॥ పతితోఽస్మి జగన్నాథ ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి పశ్యమామ్ ॥ ౨౮ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవోదీనం కం
ఠప్రాణం దదర్శహ ॥ ౨౯ ॥ హస్తాభ్యాం సంస్పృశన్ రామో దుఃఖాశ్రువృతలోచనః ॥ ౩౦ ॥ జటాయోబ్రూహిమే
భార్యా కేననీతా శుభాననా । మత్కార్యార్థం హతోఽసిత్వ మతోమే ప్రియబాంధవః ॥ ౩౧ ॥ జటాయుస్సన్న
యావాచా వక్త్రాద్రక్తం సముద్వమన్ । ఉవాచ రావణో రామ రాక్షసో భీమవిక్రమః ॥ ౩౨ ॥ ఆదాయమైథిలీంసీ
తాం దక్షిణాభి ముఖోయయౌ । ఇతోవక్తుం నమేశక్తిః ప్రాణాం స్త్యక్ష్యామితేఽగ్రతః ॥ ౩౩ ॥ దిష్ట్యాదృష్టోఽ
సి రామత్వం మ్రియమాణేన మేఽనఘ । పరమాత్మాఽసివిష్ణుస్త్వం మాయామనుజరూపధృక్ ॥ ౩౪ ॥ అంతకాలేఽ

పి దృష్ట్వా త్వాం ముక్తోఽహం రఘుసత్తమ । హస్తాభ్యాం స్పృశ మాం రామ పునర్యాస్యామి తే పదమ్ ॥ ౩౫ ॥ తథేతి రామః పస్పర్శ తదఙ్గం పాణినా స్మయన్ । తతః ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య జటాయుః పతితో భువి ॥ ౩౬ ॥ రామస్తమనుశోచిత్వా బన్ధువత్సాశ్రులోచనః । లక్ష్మణేన సమానాయ్య కాష్ఠాని ప్రదదాహ తమ్ ॥ ౩౭ ॥ స్నాత్వా దుఃఖేన రామోఽపి లక్ష్మణేన సమన్వితః । హత్వా వనే మృగం తత్ర మాంసఖణ్డాన్ సమన్తతః । శాద్వలే ప్రాక్షిపద్రామః పృథక్ పృథగనేకధా ॥ ౩౮ ॥ భక్షన్తు పక్షిణస్సర్వే తృప్తో భవతు పక్షిరాట్ ॥ ౩౯ ॥ ఇత్యుక్త్వా రాఘవః ప్రాహ జటాయో గచ్ఛ మత్పదమ్ । మత్సారూప్యం భజ స్వాద్య సర్వలోకస్య పశ్యతః ॥ ౪౦ ॥ తతోఽనన్తరమేవాసౌ దివ్యరూపధరశ్శుభః । విమానవరమారుహ్య భాస్వరం భానుసన్నిభమ్ ॥ ౪౧ ॥ శఙ్ఖచక్రగదాపద్మకిరీటవరభూషణైః । ద్యోతయన్స్వప్రకాశేన పీతామ్బరధరోఽమలః ॥ ౪౨ ॥ చతుర్భిః పార్షదైర్విష్ణోస్తాదృశై రభిపూజితః । స్తూయమానో యోగిగణై రామమాభాష్య సత్వరః । కృతాఞ్జలిపుటో భూత్వా తుష్టావ రఘునన్దనమ్ ॥ ౪౩ ॥ జటాయురువాచ.—అగణితగుణమప్రమేయమాద్యం సకలజగత్స్థితిసంయమాదిహేతుమ్ । ఉపరమపరమం పరాత్మభూతం సతతమహం ప్రణతోఽస్మి రామచన్ద్రమ్ ॥ ౪౪ ॥ నిరవధిసుఖమిన్దిరాకటాక్షం క్షపితసురేన్ద్రచతుర్ముఖాదిదుఃఖమ్ । నరవరమనిశం నతోఽస్మి రామం వరదమహం వరచాపబాణహస్తమ్ ॥ ౪౫ ॥ త్రిభువనకమనీయరూపమీడ్యం రవిశతభాసురమీహితప్రదానమ్ । శరణదమనిశం సురాగమూలే కృతనిలయం రఘునన్దనం ప్రపద్యే ॥ ౪౬ ॥ భవవిపినదవాగ్నినామధేయం భవముఖదైవతదైవతం దయాలుమ్ । దనుజపతిసహస్రకోటినాశం రవితనయాసదృశం హరిం ప్రపద్యే ॥ ౪౭ ॥ అవిరతభవభావనాతిదూరం భవవిముఖైర్మునిభిస్సదైవ దృశ్యమ్ । భవజలధిసుతారణాఙ్ఘ్రిపోతం శరణమహం రఘునన్దనం ప్రపద్యే ॥ ౪౮ ॥ గిరిశగిరిసుతామనోనివాసం గిరివరధారిణమీహితాభిరామమ్ । సురవరదనుజేన్ద్రసేవితాఙ్ఘ్రిం సురవరదం రఘునాయకం ప్రపద్యే ॥ ౪౯ ॥ పరధనపరదారవర్జితానాం పరగుణభూతిషు తుష్టమానసానామ్ । పరహితనిరతాత్మనాం సుసేవ్యం రఘువరమ

మ్బుజలోచనం ప్రపద్యే॥ ౪౦॥ స్మితరుచిరవికాసితాననాబ్జ మతిసులభం సురరాజనీలనీలమ్ । సితజలరుహచారునేత్రశోభం రఘుపతిమీశగురోర్గురుం ప్రపద్యే॥ ౪౧ ॥ హరికమలజశమ్భురూపభేదాత్త్వమిహ విభాసి గుణత్రయానువృత్తః । రవిరివ జలపూరితోదపాత్రేష్వమరపతిస్తుతిపాత్రమీశమీడే ॥ ౪౨ ॥ రతిపతిశతకోటిసున్దరాఙ్గం శతపథగోచరభావనావిదూరమ్ । యతిపతిహృదయే సదా విభాన్తం రఘుపతిమార్తిహరం ప్రభుం ప్రపద్యే ॥ ౪౩ ॥ ఇత్యేవం స్తువతస్తస్య ప్రసన్నోఽభూద్రఘూత్తమః । ఉవాచ గచ్ఛ భద్రం తే మమ విష్ణోః పరం పదమ్ ॥ ౪౪ ॥ శృణోతి య ఇదం స్తోత్రం లిఖేద్వా నియతః పఠేత్ । స యాతి మమ సారూప్యం మరణే మత్స్మృతిం లభేత్ ॥ ౪౫ ॥ ఇతి రాఘవభాషితం తదా శ్రుతవాన్ హర్షసమాకులో ద్విజః । రఘునన్దనసామ్యమాస్థితః ప్రయయౌ బ్రహ్మసుపూజితం పదమ్॥ ౪౬॥

* * * * *

ఇతి,శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,ఆరణ్యకాణ్డే,అష్టమస్సర్గః,సమాప్తః.

తతో రామో లక్ష్మణేన జగామ విపినాన్తరమ్ । పునర్దుఃఖం సమాశ్రిత్య సీతాన్వేషణతత్పరః ॥ ౧ ॥ తత్రాద్భుతసమాకారో రాక్షసః ప్రత్యదృశ్యత । వక్షస్యేవ మహావక్త్రశ్చక్షురాదివివర్జితః ॥ ౨ ॥ బాహూ యోజనమాత్రేణ వ్యాపృతౌ తస్య రక్షసః । కబన్ధో నామ దైత్యేన్ద్రస్సర్వసత్త్వవిహింసకః ॥ ౩ ॥ తద్బాహ్వోర్మధ్యదేశే తౌ చరన్తౌ రామలక్ష్మణౌ । దదర్శతుర్మహాసత్త్వం తద్బాహుపరివేష్టితౌ ॥ ౪ ॥ రామః ప్రోవాచ విహసన్పశ్య లక్ష్మణ రాక్షసమ్ । శిరఃపాదవిహీనోఽయం యస్య వక్షసి చాననమ్ ॥ ౫ ॥ బాహుభ్యాం లభ్యతే యద్యత్తత్తద్భక్షన్ స్థితో ధ్రువమ్ । ఆవాం మధ్యే తయోర్బాహ్వోర్మధ్యే సంకటితౌ ధ్రువమ్ ॥ ౬ ॥ గన్తుమన్యత్ర మార్గో న దృశ్యతే రఘునన్దన । కిం కర్తవ్యమితోఽస్మాభిరిదానీం భక్షయేత్స నౌ ॥ ౭ ॥ లక్ష్మణస్తమువాచేదం కిం విచారేణ రాఘవ । ఆవామేకైకమవ్యగ్రౌ ఛిన్ద్యావో రక్షోభుజౌ ధ్రువమ్ ॥ ౮ ॥ తథేతి రామః ఖడ్గేన భుజం దక్షిణమచ్ఛినత్ । తథైవ లక్ష్మ

ణో వామం చిచ్ఛేద భుజ మంజసా ॥ ౯ ॥ తతో౽తి విస్మితో౽బ్రవీత్ కౌ యువాం సురపుంగవౌ । మద్బాహుచ్ఛేదకౌ లో
కే దివి దేవేషు వా కుతః ॥ ౧౦ ॥ తతో౽బ్రవీ ద్ధసన్నేవ రామో రాజీవలోచనః । అయోధ్యాధిపతి శ్శ్రీమాన్ రాజా
దశరథో మహాన్ ॥ ౧౧ ॥ రామో౽హం తస్య పుత్రో౽సౌ భ్రాతా మే లక్ష్మణ స్సుధీః । మమ భార్యా జనకజా సీ
తా త్రైలోక్యసుందరీ ॥ ౧౨ ॥ ఆవాం మృగయయా యాతౌ తదా కేనాపి రక్షసా । సీతాం సీతాం విచిన్వంతౌ చాగ
తౌ ఘోరకాననే ॥ ౧౩ ॥ బాహుభ్యాం వేష్టితౌ వత్రి తవ ప్రాణరిరక్షయా । ఛిన్నౌ తవ భుజౌ త్వంచ కో వా వికట
రూపధృక్ ॥ ౧౪ ॥ కబంధ ఉవాచ ॥ ధన్యో౽హం యది రామ స్త్వ మాగతో౽సి మమాంతికమ్ । పురా గంధర్వ రా
జో౽హం రూపయౌవనదర్పితః ॥ ౧౫ ॥ విచరన్ లోక మఖిలం వరనారీమనోహరః । తపసా బ్రహ్మణో లబ్ధ మవధ్యత్వం
రఘూత్తమ ॥ ౧౬ ॥ అష్టావక్రం మునిం దృష్ట్వా కదాచి దహసం పురా । క్రుద్ధో౽సావాహ దుష్టత్వం రాక్షసో భ
వ దుర్మతే ॥ ౧౭ ॥ అష్టావక్రః పునః ప్రాహ వన్దితో మే దయాపరః । శాపస్యాంతం చ మే ప్రాహ తపసా ద్యోతిత
ప్రభః ॥ ౧౮ ॥ త్రేతాయుగే దాశరథి ర్భూత్వా నారాయణ స్స్వయమ్ । ఆగమిష్యతి తే బాహూ ఛేత్స్యతే యోజనా
యతౌ ॥ ౧౯ ॥ తేన శాపా ద్వినిర్ముక్తో భవిష్యసి యథా పురా । ఇతి శప్తో౽హ మద్రాక్షం రాక్షసీం తను మాత్మనః ॥
౨౦ ॥ కదాచి ద్దేవరాజాన మభ్యద్రవ మహం రుషా । సో౽పి వజ్రేణ మాం రామ శిరోదేశే౽భ్యతాడయత్ ॥ ౨౧ ॥
తదా శిరో గతః కుక్షిం పాదౌ చ రఘునందన బ్రహ్మదత్తవరాన్మృత్యు ర్నాభూ న్మే వజ్రతాడనాత్ ॥ ౨౨ ॥ ముఖా
భావే కథం జీవే దయ మిత్యమరాధిపమ్ । ఊచు స్సర్వే దయావిష్టా మాం విలోక్యాస్యవర్జితమ్ ॥ ౨౩ ॥ తతో మాం
ప్రాహ మఘవా జఠరే తే ముఖం భవేత్ । బాహూ తే యోజనాయామౌ భవిష్యత ఇతో వ్రజ ॥ ౨౪ ॥ ఇత్యుక్తో౽
త్ర వస న్నిత్యం బాహుభ్యాం వనగోచరాన్ । భక్షయా మ్యధునా బాహూ ఖండితౌ మే త్వయా౽నఘ ॥ ౨౫ ॥ ఇతః
పరం మాం శ్వభ్రాస్యే నిక్షిప్యాగ్నిం ప్రదావృతే । అగ్నినా దహ్యమానో౽హం త్వయా రఘుకులోత్తమ ॥ ౨౬ ॥ పూ

ర్వరూపమనుప్రాప్య భార్యామాగంధవామితే । ఇత్యుక్తేలక్ష్మణేనాశు శ్వభ్రింనిర్మాయ తత్ర్రితమ్ ॥ ౨౭ ॥ నిక్షిప్య
ప్రాధహతాశ్నే స్తతోతేహః త్సముత్థితః । కందర్పసదృశాకార సర్వాభరణ భూషితః ॥ ౨౮ ॥ రామం ప్రదక్షిణం
కృత్వా సాష్టాంగంప్రణిపత్యచ । కృతాంజలి రువాచేదం భక్తిగద్గద యాగిరా ॥ ౨౯ ॥ గంధర్వఉవాచ. —స్తోతుముత్స
హతేమేఽద్య మనో రామాతి సంభ్రమాత్ । త్వామనంతం మనాద్యంతం మనోవాచామగోచరమ్ ॥ ౩౦ ॥ సూక్ష్మంతే
రూపమవ్యక్తం దేహద్వయ విలక్షణమ్ । దృగ్రూప మితరత్సర్వం దృశ్యం జడమనాత్మకమ్ । తత్కథంత్వాంవిజానీ
యాద్వ్యతిరిక్తం మనఃప్రభో ॥ ౩౧ ॥బుద్ధ్యాత్మాభాసయోరైక్యం జీవఇత్య భిధీయతే।బుద్ధ్యాది సాక్షీ బ్రహ్మైవ తస్మి
న్నిర్విషయేఽఖిలమ్ । ఆరోప్యతేఽజ్ఞానవశాన్నిర్వికారేఽఖిలాత్మని ॥ ౩౨ ॥ హిరణ్యగర్భస్తేసూక్ష్మందేహం స్థూ
లం విరాట్స్మృతమ్ ॥ ౩౩ ॥ భావనావిషయోరామ సూక్ష్మంతేధ్యాతృమంగళమ్ । భూతంభవ్యంభవిష్యచ్చయత్రే
దం దృశ్యతే జగత్ ॥ ౩౪ ॥ స్థూలేఽస్మిన్నండకోశే దేహేతే మహదాదిభి రావృతే । సప్తభిరుత్తరగుణై ర్వైరాజోధా
రణాశ్రయః ॥ ౩౫ ॥ త్వమేవ సర్వకైవల్యం లోకాస్తేఽవయవాః స్మృతాః । పాతాలం తే పాదమూలం పార్ష్ణి
స్తవ మహాతలమ్ ॥ ౩౬ ॥ రసాతలం తే గుల్ఫౌతు తలాతల మితీర్యతే । జానునీ సుతలం రామ ఊరూతేవితలంతథా ॥
౩౭ ॥ అతలంచ మహీ రామ జఘనం నాభిగం నభః । ఉరఃస్థలం తేజ్యోతీంషి గ్రీవాతేమహఉచ్యతే ॥ ౩౮ ॥ వదనంజ
నలోకస్తే తపస్తే శంఖదేశగమ్ ॥ సత్యలోకో రఘుశ్రేష్ఠ శీర్షణ్యాస్తే సదా ప్రభో ॥ ౩౯ ॥ ఇన్ద్రాదయో లోకపాలా
బాహవస్తే దిశశ్శ్రుతీ । అశ్వినౌ నాసికే రామ వక్త్రంతేఽగ్నిరుదాహృతః ॥ ౪౦ ॥ చక్షుస్తే సవితా రామ మన
శ్చన్ద్ర ఉదాహృతః । భ్రూభఙ్గ ఏవ కాలస్తే బుద్ధిస్తే వాక్పతిర్భవేత్ ॥ ౪౧ ॥ రుద్రోఽహంకారరూపస్తే వాచశ్ఛం
దాంసితేఽవ్యయ। యమస్తేదంష్ట్రదేశస్థో నక్షత్రాణి ద్విజాలయః ॥ ౪౨ ॥ హాసో మోహకరీ మాయా సృష్టిస్తేఽ
పాఙ్గమోక్షణమ్ । ధర్మః పురస్తేఽధర్మశ్చ పృష్ఠభాగ ఉదీరితః ॥ ౪౩ ॥ నిమిషోన్మేషణే రాత్రి ర్దివాచైవ రఘూత్తమ

సముద్రాస్సప్త తే కుక్షిర్నాడ్యో నద్యస్తవ ప్రభో ॥ ౪౪ ॥ రోమాణి వృక్షౌషధయో రేతో వృష్టిస్తవ ప్రభో। మహిమా జ్ఞానశక్తిస్తే ఏవం స్థూలం వపుస్తవ॥ ౪౫ ॥ యదస్మిన్ స్థూలరూపే తే మనస్సంధార్యతే నరైః। అనాయాసేన ముక్తిస్స్యాదతోఽన్యన్నహి కించన ॥ ౪౬ ॥ అతోఽహం రామ రూపం తే స్థూలమేవానుభావయే । యస్మిన్ధ్యాతే ప్రేమరసస్సరోమపులకో భవేత్ ॥ ౪౭ ॥ తదైవ ముక్తిస్స్యాద్రామ యదా తే స్థూలభావకః। తదప్యాస్తాం తవైవాహం మేతద్రూపం విచిన్తయే ॥ ౪౮ ॥ ధనుర్బాణధరం శ్యామం జటావల్కలభూషితమ్। అపీచ్యవయసం సీతాం విచిన్వన్తం సలక్ష్మణమ్ ॥ ౪౯ ॥ ఇదమేవ సదా మే స్యాన్మానసే రఘునందన। సర్వజ్ఞశ్శంకరస్సాక్షాత్పార్వత్యా సహితస్సదా। త్వద్రూపమేవం సతతం ధ్యాయన్నాస్తే రఘూత్తమ ॥ ౫౦ ॥ ముమూర్షూణాం సదా కాశ్యాం తారకం బ్రహ్మవాచకమ్। రామరామేత్యుపదిశన్సదా సంతుష్టమానసః॥ ౫౧ ॥ అతస్త్వం జానకీనాథ పరమాత్మా సునిశ్చితః। సర్వే తే మాయయా మూఢాస్త్వాం న జానన్తి తత్త్వతః ॥ ౫౨ ॥ నమస్తే రామభద్రాయ వేధసే పరమాత్మనే॥ ౫౩ ॥ అయోధ్యాధిపతే తుభ్యం నమస్సౌమిత్రిసేవిత। త్రాహి త్రాహి జగన్నాథ మాం మాయా నావృణోతు తే॥ ౫౪ ॥ శ్రీరామ ఉవాచ.— తుష్టోఽహం దేవగంధర్వ భక్త్యా స్తుత్యా చ తేఽనఘ। యాహి మే పరమం స్థానం యోగిగమ్యం సనాతనమ్ ॥ ౫౫ ॥ జపన్తి యే నిత్యమనన్యబుద్ధ్యా। భక్త్యా త్వదుక్తం స్తవమాగమోక్తమ్ ॥ అజ్ఞానసంభూతభవం విహాయ। మాం యాంతి నిత్యానుభవానుమేయమ్॥ ౫౬॥

ఇతి, శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వర సంవాదే, అరణ్యకాండే, నవమస్సర్గః, సమాప్తః.

లబ్ధ్వా వరం స గన్ధర్వః ప్రయాస్యన్ రామమబ్రవీత్ । శబర్యాస్తే పురోభాగే ఆశ్రమే రఘునన్దన ॥ ౧ ॥ భక్తా త్వత్పాదకమలే భక్తిమార్గవిశారదా । తాం ప్రయాహి మహాభాగ సర్వం తే కథయిష్యతి ॥ ౨ ॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ సోఽపి విమానేనార్కవర్చసా । విష్ణోః పదం రామనామ స్మరణే ఫలమీదృశమ్ ॥ ౩ ॥ త్యక్త్వా తద్విపినం

ఘోరం సింహవ్యాఘ్రాదిదూషితమ్ । శనైరథాశ్రమపదం శబర్యా రఘునన్దనః ॥ ౪ ॥ శబరీ రామ మాలోక్య లక్ష్మణే
న సమన్వితమ్ । ఆయాన్త మారా ద్ధర్షేణ ప్రత్యుత్థా యాచిరేణసా ॥ ౫ ॥ పతిత్వా పాదయో రగ్రే హర్షపూర్ణాశ్రు
లోచనా । స్వాగతేనాభినన్ద్యాథ స్వాసనే సన్న్యవేశయత్ ॥ ౬ ॥ రామలక్ష్మణయో స్సమ్య క్పాదౌ ప్రక్షాళ్య భక్తి
తః । తజ్జలే నాభిషి చ్యాఙ్గ మథార్ఘ్యాదిభి రాదృతా ॥ ౭ ॥ సమ్పూజ్య విధివద్రామం ససౌమిత్రిం సపర్యయా। సఙ్గృ
హీతాని దివ్యాని రామార్థం శబరీ ముదా ॥ ౮ ॥ ఫలా న్యమృతకల్పాని దదౌ రామాయ భక్తితః । పాదౌ సమ్పూజ్య
కుసుమై స్సుగన్ధై స్సానులేపనైః ॥ ౯ ॥ కృతాతిథ్యం రఘుశ్రేష్ఠ ముపవిష్టం సహానుజమ్ । శబరీ భక్తిసమ్పన్నా ప్రాం
జలి ర్వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౧౦ ॥ అత్రాశ్రమే రఘుశ్రేష్ఠ గురవో మే మహర్షయః । స్థితా శ్శుశ్రూషణం తేషాం కుర్వతీ
సముపస్థితా । బహువర్ష సహస్రాణి గతాస్తే బ్రహ్మణః పదమ్ ॥ ౧౧ ॥ గమిష్యన్తోఽబ్రువ న్మాం త్వం వసాత్రైవ
సమాహితా ॥ ౧౨ ॥ రామో దాశరథి ర్జాతః పరమాత్మా సనాతనః। రాక్షసానాం వధార్థాయ ఋషీణాంరక్షణాయ
చ ॥ ౧౩ ॥ ఆగమిష్యతి చైకాగ్రధ్యాననిష్ఠా స్థిరా భవ । ఇదానీం చిత్రకూటాద్రా వాశ్రమే వసతి ప్రభుః ॥ ౧౪ ॥ యా
వ దాగమనం తస్య తావ ద్రక్ష కలేబరమ్ । దృష్ట్వైవ రాఘవం దగ్ధ్వా దేహం యాస్యసి తత్పదమ్ ॥ ౧౫ ॥ తథైవా
కరవం రామ త్వద్ధ్యానైక పరాయణా । ప్రతీక్ష్యా గమనం తేఽద్య సఫలం గురుభాషితమ్ ॥ ౧౬ ॥ తవ సన్దర్శనంరా
మ గురూణామపి మే నహి । యోషి న్మూఢాప్రమేయాత్మన్ హీనజాతిసముద్భవా ॥ ౧౭ ॥ తవ దాసస్య దాసానాం
శతసంఖ్యోత్తరస్య వా । దాసీత్వే నాధికారోఽస్తి కుతస్సాక్షా త్తవైవహి ॥ ౧౮ ॥ కథం రామాద్య మే దృష్టస్త్వం మనో
వాగగోచరః । స్తోతుం నజానే దేవేశ కింకరోమి ప్రసీద మే ॥ ౧౯ ॥ శ్రీరామఉవాచ.— పుంస్త్వే స్త్రీత్వే విశేషోవాజా
తినామాశ్రమాదయః। నకారణం మద్భజనే భక్తిరేవహికారణమ్ ॥ ౨౦ ॥ యజ్ఞదానతపోభిర్వా వేదాధ్యయనకర్మభిః ।
నైవ ద్రష్టు మహం శక్యో మద్భక్తివిముఖై స్సదా ॥ ౨౧ ॥ తస్మా ద్భామిని సంక్షేపా ద్వక్ష్యే ఽహం భక్తిసాధనమ్।